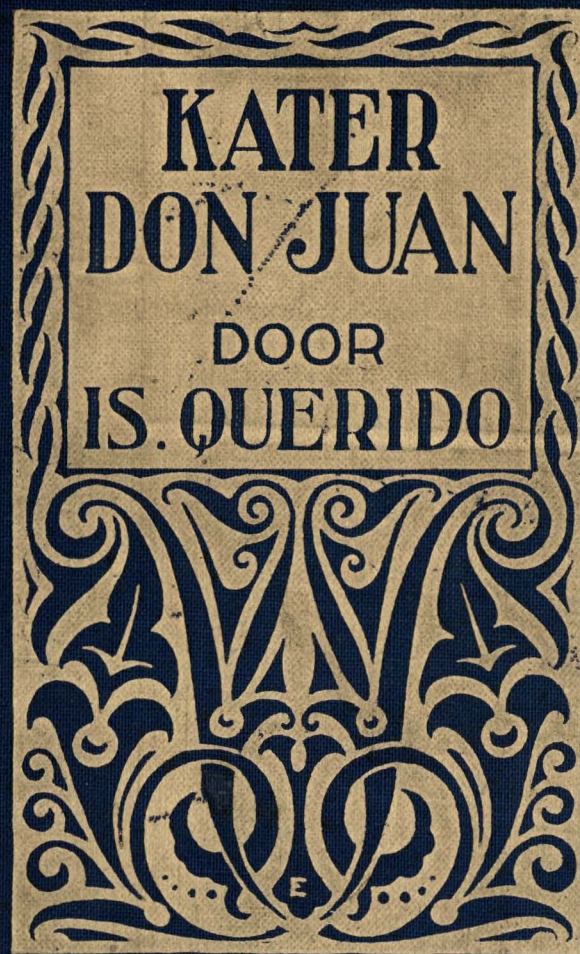

KATER DON JUAN
IS. QUERIDO

Titel:

[Kater Don Juan](#) / Is. Querido

Auteur:

[Israël Querido \(1872-1932\)](#)

Jaar:

1930

Uitgever:

Amsterdam : Nederlandsche Keurboekerij

Reeks:

["Schoone letteren"](#)

Omvang:

92 p

Formaat:

21 cm

Trefwoord:

(GTR) [Verhalen \(teksten\)](#)

Onderwerp:

[18.11 Nederlandse letterkunde](#)

[19XX](#)

KATER DON JUAN

In de Uitgave „Schoone Letteren” verschenen mede:

AGNES MAAS-VAN DER MOER Herfstzon

SIEGFRIED VAN PRAAG . . . Een Man van Aanzien

MARIE SCHMITZ Wedergeboorte

ALIE VAN WIJHE-SMEDING . . In de Witte Stilte

Dr. P. H. RITTER Jr. . . . Journalistieke Geheimen

IS. QUERIDO

KATER DON JUAN

MCMXXX
NEDERLANDSCHE KEURBOEKERIJ
AMSTERDAM

I

Hij was een vermetel minnaar, een fel-behendig sluiper en een roover op fluweelen pootjes. Hij bleek de schrik voor katers, katten, muizen, ratten en vogels. Met gedruischloozen stap sprong hij alles wat hij hebben wou, dwars voor de schenen. Nooit zag ik zulk een prachtig dier, omgeven door een en al zwijgende geheimzinnigheid. Hij was stil, zeer stil, zeldzaam hardvochtig en stoïcijnsch in het pijn-verduren. Zijn cierlijke en elegante schoonheid werd slechts overtroffen door zijn arglistig vleien en zijn liefkoozende teederheidjes. Vier weken oud, gek-speelsch, verscheen hij het eerst bij ons thuis.

Toén al was hij een heel bekoorlijk kattenkindeke, van een verbluffend-onnoozele roekeloosheid. Toén al was hij de vertroetelde lieveling der dames, van het menschelijk en niet-menschelijk geslacht. Zoodra hij ons huis betrad verrichtte hij al dadelijk een reeks kluch-

tig-bevallige sprongetjes, van een jolige oorspronkelijkheid en dartele dwaasheid die deden schateren. Hij handelde heelemaal niet als een doodschuw poesje, nauwelijks uit het broeische nest, ontsteld en akelig-schichtig zich verstoppend voor vreemde menschen, vreemde geluiden en vreemde stemmen.

Onze langharige Bruno, een teeder vrouwtje dat reeds zes jaar hunkerend smachtte naar kroost, kwam bevallig katertje met moederinnige zoethartigheid begroeten. Doch aristocratisch katertje beviel deze snuffelende hondengemeenzaamheid niet. Onder een soort van afgrijzen trok het onmiddellijk zijn kinder-katten-ruggetje krom, en bleef star staan, in potsierlijk-gebochelde strijdwoede. Katertje Don Juan verwachtte zekerlijk, dat Bruno, de sul, in angst zou afdeinzen voor zulk een dreigend rug-gebergte van tien centimeter hoog.

Bruno, geroerd en overgelukkig, de heerlijk-schrandere oogen vol plotseling-ontwaakte moederzorg, zacht glanzend van teederheid, bleef verlegen tegenover zooveel heldhaftigen toorn en kwispelde nederig haar pluimstaart. Katertje, gekrenkt door zulk een ras-ontaarding en ook wijl zijn vechthouding hoogpootig was voorbij gezien, spitste de oortjes, zwol krullend

het steertje uit, liet de nog blauwe oogjes fonkelen, en blies . . . zoo waar . . . blies met opengesperd-rose bekje, terwijl de snorhaartjes trilden van giftigheid.

Bruno glimlachte op hondenmanier om zoo-veel vermetele branie en likte, nóg liefkoozender van blik, wreed katertje plots omver. De parmantige vechter draaide toen vanzelf bij en om. Speelsch trok katertje daarna de vreeselijke „klauwen” in de teenkussentjes terug. Doch met de fier-innerlijke zekerheid dat hij dit lompe hondgedierte toch eens eventjes doodelijk had doen schrikken. Nu liet hij zich maar goedig koesteren en rein-likken alsof hij weer onder de warmende moedertepels hing.

II

Nog dienzelfden middag was moeder Bruno met oogen die smeekten om begrepen te worden, in haar eindeloos verlangen naar koekjes en naar kindertjes, katertje's liefste beschermster. Bevriend met den hond? Het mocht wat! De eeuwige maagd met de moederlijke hunkering was in vier uur tijd, katertje's slavin!

Al den volgenden dag overklauterde klein katertje Bruno's gehalsbanden nek en zwaren

romp, alsof ze zijn speciaal speel-eigendom was en voor niets anders diende te bestaan dan voor zijn dolle invallen en dartele lusten. Hij beet en krabde. Nu ja, hij moest toch aan iets zijn roofdierinstinct doen gevoelen. Toevallig Bruno's neus of oog? Deerde niet. Ze was toch maar een sentimenteele hond. Viel katertje niet op zijn eigen spitsstaartje aan als op een woelmuis? Dan beet hij zich niet minder fel, en dat deed óók pijn! Hij kon Bruno toch fluweelzacht terugkriewelen en lieve kopstootjes tegen haar snoet afbonzen, dat ze zich nauw kon houden van het lachen. Daarom met kracht en onbekommerd voor de gevolgen haakte katertje zich haar vacht in, klom hij op haar kop, sloeg hij al klauterend, de fluweelen marteltuigjes in haar wangen en rolde van Bruno af als een kind van een duin! Katertje stoeide plaagziek met haar bungelende oorlappen, met dooreengewarde haarpluimen, en soms speelde hij met de zesjarige dame zoo onbezonnen jeugddriftig, dat de hond, beteuterd en beschaamd onder zoo veel zinlooze schelmerij, niet beter wist te doen, dan star naar den grond te kijken. Zoo open waren nog nimmer ouderdom, stramheid en vadsigheid eerbiedloos gehegeld. Alderlei lui-mig katertjes-kwaad liet Bruno zich welge-

vallen. Ze onderwierp zich aan de meest onbeschaamde spelletjes die eigenlijk haar heele wezen vernederden en haar gezag omvergooiden. Bruno was en bleef alleen oneindig goedhartig geduld! Onder grilligen inval duwde katertje zijn rond, klein, aanbiddelijk-guitig en geestig kopje tusschen de witgeslobkousde pootjes, rolde zich dan tot een grijs bontwerk saâm en duikelde in een vaartje, met zijn van stoische lusten bezwijmeld snoetje, avontuurlijk niet meer wetend wat hem overkwam, den open hïjgbek van Bruno in. Heerlijk-hachelijk! In het muiltje van den hond flonkerden nog katertje's oogjes van razende schrikpret, al hinderde het Don Juan, dat hij niet heelemaal door Bruno's keel naar beneden kon duikelen.

III

De vogeltjes, een trompetseinen-zingend sijsje en een kanarie, zacht neuriënd als een mezza-voce-tenoortje, hingen in hun koperen flonker-kooitjes hoog aan den zolder, tot óp-starende verbazing van katertje Don Juan, oud vier-en-veertig dagen. Met inkrimpende, smalsmeltende pupillen beloerde hij de gekooide zangertjes in het felle zonlicht. En als een

tijgertje, door de verkleinglazen van een verrekijker bespied, sloop hij, gedruischloos, in pijnigende onrust om-en-om. Half-onnoozele nieuwsgierigheid werd ontwakend roofinstinct. Op scheeve richels, plinten en posten sprong hij, onbeholpen en dwars, om de fladderaars toch maar te kunnen naderen, terwijl zijn snoeperig-rose bekje telkens even heel droef kermde.

Wat moesten die gekke fluiters daar nu zoo hoog boven zijn kopje? Wat baldadige onzin! Zóó klauteren? Maar hij was toch pas vier-en-veertig dagen. Enfin, wagen kon hij het altijd. Viel hij, nou, . . . dan kwam hij zeker op zijn pootjes terecht. Dat wisten de katten al veel langer dan de menschen. Den ganschen dag, tusschen kinderspel met Bruno, met alle doode en levende dingen in huis, kwamen de kwelonrust en de brandende nieuwsgierigheid naar de zangertjes in hem terug. Wéér onderzoek en proefneming. Waar een springpunt te kiezen? Die gele en groene dwarsfluiters hingen immers midden in de lucht? Wat een uitvinding. Bah . . . Hij glibberde armzalig van scheeve randen af. Hij klauterde als een vreesloos clowntje. Soms zweefde hij zelfs hachelijk tusschen zolder en vloer. Plons, daar smakte hij . . . gelukkig allerbehendigst omgedraaid in

den val . . . dus neêr op zijn zachte pootjes . . .
Neen, het was toch te hoog voor zijn vier-en-
veertig dagen.

Bruno keek dom-goedig en een beetje ja-
loersch. Even kwam katertje liefkoozend vleien
tegen haar wang, alsof hij zeggen wou: het
zijn toch mannetjes, stel je maar gerust!

Nu keerde hij weer heelemaal terug naar de
slaapgrage Bruno in haar mand. Hij haatte dat
trage, ingeknuffelde van zijn moeder. Heftig,
o ja, maar speelsch . . . intusschen, beet hij haar
weer in de oorlappen. Hij kronkelde zich saâm
en liet zich rollen als een stuurloos-geworpen
bal en dan beklauterde hij haar nek met het
verwaande bewustzijn, dat hij Bruno omspande.
Telkens, allerbevalligst en kluchtig, deed hij
aanvalsprongen op een losgebeten vlechtspriet
van de mand, en kwam dan met zijn donzen
achterdeeltje op den kouden neus van Bruno
terecht. Soms speelde hij tijgertje met Bruno,
in grootheidswaan. Van deze onderworpen
metgezel mocht slechts schedel en geraamte
overblijven. Hij dook angstiglijk op zijn buikje
in, en sloop, sloop, met al de woestheid van
zijn bedwongen roofdrift achter zich aan.
Waar zou hij Bruno beginnen te verslinden?
Hij lei overal zoo rond. Bruno, onwetend van

het hevige gevaar dat dreigde, snurkte akelig-vulgair als een landlooper in het gras. En met koppige volharding al zagender. Kom, dat werd te beleedigend voor sanguinisch katertje. Dan gaf hij zijn verslinderij maar op. Met zulk een weerloos zoogdier viel geen eer te behalen.

Hij wrong zich nu midden tusschen borst en pooten van Bruno en ging doodbedaard mee helpen slapen, klein kluwtje in groot kluwen. Zoodra hij, na een uur ontwaakte, gloeiden zijn oogjes al van schelmsche en arglistige pretjes die hij zou verzinnen tégen Bruno, midlerwijl hij nog de zalig-koesterende warmte van de edel-onzelfzuchtige hondmoeder genoot. Een rappe besnuffeling van Bruno, in haar snurksolo gestoord, bracht ook den kwispelstaart in beweging. Katertje was er, gaaf en wel. Ze kon weer slapen.

Op den zes-en-veertigsten dag van katertje's leven zat ik in een luierstool naast den papegaai in zijn kooi, dien morgen juist verhuisd hierheen. De prachtige grijze roodstaart, een oerwijze babbelaar, stond onbeweeglijk op zijn bovenstok, onder den gekoepelden schommel. De looze waarnemer en humoristische nabootser deed niets dan strak kijken en luisteren. De

overgevoelige zaad-eter wachtte op bekende klanken. Heel zijn starre houding bleef één speurstille geheimzinnigheid van den vogel uit het oerwoud. Plots voelde ik naaldscherpe puntjes mijn kuit inprikken. Ik roerde mij niet. Katertje Don Juan heesch zich stoutmoediglijk op, klauterde langs mijn beenen en borst naar mijn linkerschouder. Ik kreeg teedere streeldrukjes van zijn flankjes en vleierige liefkoozingen van zijn kop tegen mijn wang. Doodgewone omkooperij. Plots besepte ik: het is katertje om den papegaai te doen. Die had even ervóór al feestbazuinen beblazen, zoo schel en krijscherig dat Don Juan wegsprong van schrik en angst. Nu, gloeiend-nieuwsgierig, zat hij op mijn schouder. Bruno keek hem uit de mand ná, bewoog alleen koddig-afgemeten, oogen en ooren. Katertje miauwde met een zoet kermstemmetje naar haar toe en vroeg:

—Zeg moederhond... jij ruikt toch het leven met je allemachtig-fijnen neus... ruik nou eens voor mij wat dat eigenlijk is voor een gedierte.... ik kan er niet uit wijs worden! Kom, sullige moederhond, blaf nou eens met je ellendige blafstem... Ik schrik niet meer... blaffers zijn geen bijters... Maar dát gedierte lekker wél. Toe moes... dan fladdert hij óp

en zie ik hem fijn op den schouder van mijn baas.

Doch Bruno richtte slechts de smeeklieve kijkers links, rechts, (zij leek zoowaar een schoorsteenvegertje uit wiens beroet bakkesje alleen het oogwit oplichtte) hield den kop roerloos op den mandrand.

Katertje loerde vermetel. Roodstaart, losgewoeld uit zijn verstijfde waakzaamheid, begon iets dwaas dooreen te keuvelen, volzinnenbrokjes en kantelende woordjes. Toen, om eigen geheugengebrek lachte en floot hij als een oolijk straatjoch.

Op mijn schouder kromt katertje in elkaar van ontstelling... Zoo kruidje-roer-me-niet-achtig was hij toch niet uitgevallen. Maar zóó iets... een snavelgedierte dat fluit en lacht als zijn baas, zijn bazin en de kinderen... al te gek! En dat waagde te fladderen en te schateren zonder hém te kennen? Neen... hij moest er bij... al kwam de onderste tralie boven!

Katertje klom nog hooger mijn schouder op, rekte de pootjes uit... greep, tastte in de lucht. Helaas, de baas zat nog een kwart meter van de kooi... Om hem tegen eigen roekeloosheid te beveiligen, in werkelijkheid omdat hij zelf bang was voor een onverwachten snavelstoot.

Lorre was op haar hoede! Maar helaas een dame en beeldig katertje beviel haar dadelijk. Bruno in de mand werd onrustiger bij het waagstuk van het joch... Straks maakte de papegaai hutspot van haar lieveling. Ze jankte even droef en teeder.

Maar ook katertje scheen in de war. Het voelde zich bedremmeld tegenover dit wreedloerende gedrocht achter de tralies; een mirakel-leelijk beest dat menschelijk zong en floot, en dan plots zat als van steen zoo strak, en aasde als een uil op een muis.

Weer gingen de poesenpootjes de lucht in... Te kort? ... Katertje vermocht nog niet hoogsnugger afstanden te berekenen. Kon hij dan niet grijpen wat hij zag? Neen, katertje was niet in zijn sas. Hij verrichtte in opwinding en radeloosheid wonderen van evenwichtskunst op mijn schouder. Plots bleef katertje met gebocheld ruggeke en het staartje als een kromgevroren zweepje in de hoogte gezwiept, stilstaan. Zijn oogjes twinkelden. Toen, arglistig rekte hij zich uit en kromp weer ineens als een handharmonicaatje dat neuriënd bespeeld wordt.

Lorre loerde, ijzig, boosaardig, beangstigend-waakzaam. Onverhoeds een sprong, en katertje hing aan de kooitraliën. Roodstaart bliksemsnel

wendde het lijf en viel uit met woedende snavelstooten rink, rink, rink!

Katertje viel neer, onder hartkloppingen van schrik. Drie minuten lang verscheen hij niet. Plots voelde ik weer de fijne speldenprikjes in mijn kuit. Ik zag het ronde, heerlijk-naïeve, lieve kattenkopje van den stouten en onverschrokken klauteraar al dichter naderen. Ik bestond niet voor katertje. Alleen mijn schouder, zijn waarneemtoren. Hij wil, hij moet het snavelgedierte met zijn beschimmelde pooten, hoonen; een ongemanierd stuk fladderaar die alles aanpakt met zijn linker-kippenklaus.

Snel had katertje zich opgeheschen. Geen liefkoozingen meer tegen mijn wang, van flankjes en vlelend kopje. Hij kende slechts zijn doel, in stille dolheid voorbereid onder den duisteren divan. Want nauw zat hij op mijn schouder, of hij sprong op de boventralies... en bleef hangen...

Roodstaart, doodleuk, viel niet meer uit. Hij loerde alleen. Op het moment echter dat katertje zijn aanbiddelijk snuitje vlak bij de deurtralies hief, keerde Roodstaart een beetje minachtelijk den kop ondersteboven en riep zoo spotziek-menschelijk en sarcastisch als ik den vogel nimmer hoorde:

— Dag poes poes miauw
miauw Dag poes!

IV

In één jaar tijd groeide hij tot een reusachtigen kater en bleek hij het schoonste beest uit de heele buurt. Al zeer jong openbaarde zich sterk zijn zwervers-aard. Zeven maanden nauw, was hij reeds een roekeloos avonturier met phosphorisch-fonkelende roof-oogen, die al de mysteriën van de zwoele zomernachten op zijn ruig tongetje proefde. Altijd onverwachts verdween hij en even plotseling dook hij weer op. Zijn heerlijke kop was bol-rond. Boven zijn rood- en groenachtig-gloeierende oogen, magische lantaarntjes van wisselende glanzen, — dan spookachtig-groot en in lichtkringen wijd uitgroeïend onder het zien, dan weer in couleurige diepten tot pupil-ellipsjes wegkrimpnd, — sprietelden mephistophelesachtig de wenkbrauw-tastharen. Zijn mof-zachte vacht was van verrukkelijk grijs bont met zwarte stroo-minkjes en golfde tot een wonderlijk kruisara-besk op den rug tezaâm. Zijn donzen borstje verblindde als een zwanenvlerk in zon.

In volle pracht plotseling ging hij heen en

armzalig, gehavend, met gewonde pootjes, Jordani-gescheurden neus en diep in de sneeuwborst een bloedende wonde, keerde hij weer. Ik wist het, hij was een vermetel vechter, die van den duivel durfde te droomen. Hij keerde weer, dood-stil en toch met een geweldigen triumph in de magische oogen. Hij keerde weer, als de verzwakte godin van Bubastis, gelijk een nachtelijk phantastisch zondaar en hij duldde geen medelijden. Hij kwam terug van zijn heroïeke liefde-tochten en liefde-avonturen, onherkenbaar uitgemagerd en door tooverspreuken-miauwende medeminnaars in een kermen-den en schreienden liefde-roes diabolisch verminkt. Ook in zijn zwakte en uitmergeling bleef hij bekoorlijk. In zoet gevele klonk soms zijn weeke stemmetje heel, heel zacht, alsof hij ergens opgesloten achter een kastmuur weeklaagde. Weken bleef hij thuis om zijn vermagerd karkasje te verzorgen. Hij poetste, likte, wreef, bebeit en raspte zich, 's morgens in de zon, met dichtgeperste oogen, in een onbegrijpelijk-verfijnd en extatisch genotzichzelf koesterend; 's winters bij het vuur, onder den hitte-gloed der vlammen. Vóór den haard werden zijn houdingen van een wonderlijk-loszinnige elegantie. Zooals Sheherazade's handjes

met sprookjesachtige teederheid, zich onder het Oostersche vertellen zullen hebben bewogen, zóó gebaarde Kater Don Juan met zijn pootjes voor het vuur. Hij knorde, hij rekte zich tot een miniatuur-tijgertje, likkebaardend en in een wreed-wulpsch bewustzijn. Dan werden plots zijn oog-lantaarntjes van buiten af aangegloeid door den oranjen weerschijn van het vuur en zoo bleef hij uur en uur in een raadselachtig geheimzinnig peinzen verzonken, en sybaritisch-bedwelmd glimlachen, om zijn verzwegen liefde-avonturen.

Tot hij plotseling weer verdween. Eens poogde ik hem te volgen en ik ervoer, dat hij gelokt werd door een roodachtige poes, die in den schemer der aandonkerende avonden zonderling vergroot op de veranda verscheen, als een schimachtig phantoomdier uit een legende. Don Juan, die vroeger om vele minnaressen vocht en uren lang in scabreuse tuintjes liefdedialogen afkernde, leek nu door de oranje-kleurige poes geheel beheerscht. Hij zag alleen het duivelachtige lokrood van haar vacht en hoorde alleen het week-smachtende gekriew van haar liefdestemmetje.

Soms zat hij doodstil en verlangeloos onder het lamplicht en droomde hij van zijn aloude

voorvaderen, de tooverbeesten die boven de Saïs-tempelen het nachtazuur der Aegyptische luchten hadden bestaard. Hij lag zelf als een sphinx, gerekt, de voorpooten vooruit, den schoonen kop in den zwaren nek geheven en de oogen saâmgesloten tot een zoet geheim van verzwegen genietingen. Dan plots verscheen achter de veranda-ruit de rosse poes, gloeiden in de verte twee vuurfonkel-oogjes en vibreerde weeklagelijk een stemmetje van buiten. Onverhoeds schoot Don Juan waaksch óp uit zijn loomen zwijmdroom, begon zijn staart wild, dik en spits te zwiepen. Na enkele minuten verdween hij en eenmaal weg bleef hij weg, dagen en nachten. Tot hij weer terugkeerde, afgeschooierd, mager en gewond, doch immer in de oogen den roes-naglans van een liefde-zaligheid, die hij had doorleefd met zijn oranje-kleurige geliefde, op wie hij al zijn valsche kattentrouw had saâmgewrokt. Hij genas zich weer likkend en poetsend van al zijn krabben en smadelijke kneuzingen. En alweer zat hij in de zon of onder het avondlicht, zwijgender dan ooit, alsof hij nimmer in den maneschijn had gevochten op leven en dood, alsof hij niet al de martelende, perverse kwellingen en leven-bedreigende grillen van zijn geliefde had door-

staan, uur aan uur, nacht aan nacht, tot hij eindelijk hongerig en uitgeput terugsliep naar zijn huis.

Eens op een avond deed Don Juan een duizelend-stouten sprong en verdween hij met een hartverscheurenden kermkreet over de veranda. Ik zag slechts vaag schemeren het duivelig rood van de poes bij een akkersloot achter mijn tuintjes. Ik miste 's avonds Don Juan's heerlijke, zwijgende gezelligheid, zijn spinnende zelfkoestering en zijn vleierende liefvalligheid. Ik miste zijn extatisch gelaat, waarop de ontzachlijke minnaarstrots was vastgegroeid, en de geheimzinnige oogen vol galgenberouw. Hij bleef vier weken weg. Hij bleef nog langer weg. Ik voelde, dat mijn Don Juan niet meer terugkwam.

Op een herfstmorgen, heel grauw en mistig, stapte van het land achter mijn huis een grove knaap aan. Over zijn schouder droeg hij onverschillig een stok met schommelende kattenvellen. Ik volgde hem op den voet en keek in toenijpenden angst. Ik zocht onder de vachten naar een prachtig rugkruis en naar een verblindend-witte borst en naar de blanke slobkousjes om de pootjes. En ik zag onmiddellijk, dat het vel van Don Juan er tusschen hing. Ik had

dien groven knaap de ooren van het hoofd kunnen rukken. Hoe belachelijk zou ik mij hebben gemaakt! Hoe kon ik bewijzen, dat hij mijn roekeloozen Don Juan had doodgeknuppeld? Hoe kon ik bewijzen, dat dit heerlijke velletje de vacht was van mijn stouten kater? Onder een sneu lachje bood ik den tragen slungel met zijn muts-dikken kop een sommetje en kreeg het vel.

Mijn prachtige god van Bubastis is nooit meer teruggekeerd, en hij leefde ook niet zonder vacht. En hij kwam evenmin zijn vel bij mij opeischen, om fatsoenlijk weer voor de wereld te verschijnen. Ik spijkerde zijn huid troosteloos tegen den muur en ik mijmerde wat droefs over de vergankelijkheid aller dingen. Dat gevilde restje bleek nu alles wat van mijn Don Juan was overgebleven.

Neergeknuppeld door een begeerigen botterik! Welk een vernedering en smaad voor zulk een doodsverachter, zulk een vermetel minnaar.

Doch ik bezat de huid van den Don Juan onder de katten, van den schoonsten kater, die zoo nobel en heroïek alle geheimen van zijn liefden wist te verzwijgen.

DE OUDE JONGERE

I

Fred Hoogaerdt was altijd een schuwe, bijna droef-stille jongen geweest, geheel onbewust van eigen romantische natuur. Zijn speelzieke en lawaaierige makkers beschimpten hem, onder grove gebaren en met een zwiep van krenkende woorden: gluiperd, stiekemer, dwarskop Voor zijn bekrompen vader, die vooral tegen Fred altijd akelig-luid en dreigend sprak, bleef hij, god betere 't, een ondoorgrondelijk, zwaar-moedig en in zichzelf gekeerd karakter. Nimmer ervoer de, eigen wezen-begoochelende zakenman, hoe zijn zoontje beefde van teederheid voor een zachte stem, en hoe koortsig en smartelijk het kereltje hunkerde naar dingen, die voor den vader juist ganschelijk onbestaanbaar waren.

Even veertien jaar, versch van de schoolbanken, moest Fred Hoogaerdt al bijspringen in de druk-beklante, schaduw-donkere drogisterij op den daverenden Haarlemmerdijk. Hij hielp

heel onoplettend in den winkel, wyl hij weinig zag van de menschen, niets van de stoffige straat en niets van de woelige stad. Telkens was er een misvatting, een vergriep, en telkens kreeg hij een beminlijke por in de lendenen en kreet zijn vader beleedigend:

— Sufferd... boerebalk!... Als je laat komt kom je d'r ook hè? ... Kijk uit je doppe! ... Zoetwatermatroos! ...

Fred was bang voor kakelende of quasi-boertige klanten, voor hun hongerige stemmen,.... hongerig naar nieuws en achterklap. Hij huiverde voor vreemd-gemengde geuren van de drogisterij. Hij werd duizelig en, eenmaal uit zijn gedroom en gesuf opgepord, overstelpt door de rumoerige volkswijk. Fred keek benauwd naar de daverende zomerstad, of versomberde onder kilte van de avondgrauwe winterstad. Wat wou hij eigenlijk? Dat beseftte hij zelf ternauwernood. Hij voelde altijd, onder een groep vaste gedachten, iets onbestemds wegzwijmen in zijn bewustzijn. Hij wilde altijd wandelen of luierend liggen droomen buiten, heel ver, onder open of wazige luchten. Hij wou altijd buiten zijn, liefst in het boschland-schap, tusschen hooge boomen, mossige stammen en wuivend bladergroen. Hij wou altijd

ademen in oneindige ruimte van hemel, aarde en water. Den lossen grond wou hij ruiken, het land, de wei . . . Hij hield zoo mal-veel van wilde bloemen en van vrije zang-vogels, maar zonder weekelijke of ziekelijke dweperij. Hij verlangde altijd en eeuwig als een kind, naar dorpsstille, naar kleine hutjes aan een woudzoom. Hij hunkerde naar hooge, heldere of zwaarbewolkte hemelen of naar het grenzenlooze azuur. Hij verlangde naar het eenzaamteedere, groenachtige maanlicht buiten . . . Wat wou hij toch van landelijke stilte, van zononderscheppende bladeren-gewelven en van het zoetgeurig gras? Dat wist hij niet. Zijn moeder, die altijd een stille, bleeke, zwijgzame huisloof geweest was en steeds maar beredderde, kon soms ook inééns als wezenloos rondstaren met heel droeve oogen. Zijn vader leefde tegenover vreemden en klanten, in een rateling van oubollige woorden, opgewonden, harteloos-joviaal. Daarvoor moest hij bloeden . . .

Ja, Fred wist tóch wel waarom hij op het buitensche, als jochie al, zoo verzot was. Tusschen ritselend gebladerte en boomen en in de natuur, hoefde hij met niemand te spreken. Hij wou op alle uren van morgen, dag en avond dwalen onder het windsuizen, op geel-gebloem-

de wei en over de somber-zwijgende hei, in het goudzonnige duin of diep in het schemerachtige bosch, tusschen geweldige eiken en beuken, . . . en dan geuren van planten en gewassen zachtgretig inademen en libellen-vleugelen goudblauw zien glinsteren in zon . . . Hij onderging het wonder-stille, verborgene wrochten van de aarde als een peinzend landman . . . Hij verlangde niets, niets; geen meisje, geen spel, geen sport, geen afleiding. Ze noemden hem allemaal een akeligen, ernstigen, harkerigen chagrijnerd, geplaagd van zwarte gal; voor zijn leeftijd, belachelijk-ernstig. Het deerde hem niet. Hij verlangde alleen boomengeruisch te hooren, uren, uren lang, en maar droomerig te luisteren en vogels hoog te zien zweven in de ijle luchtblauwte . . . Hij wou alleen maar goud-zon zien gloeien over water, en licht zien glanzen en glinsteren over hei, wei en zandpaadjes, en schaduwen zien dwalen en sluipen tusschen loof en langs schors. En altijd wanneer het ging donkeren buiten en krekels begonnen te sjirpen en kikkers in slooten te kwaken, overviel hem een rilling en doorleefde hij een heerlijke ontroering: avondrust van het land. Waarom? Wist hij niet. Hij wist niets van zichzelf en zijn gewaarwordingen. En hij groef er niet

in. Hij kende geen weemoed, geen smartelijke rusteloosheid van niet-begrepen-worden. Hij aanbad de natuur, in alles. Den scherpen harsgeur van een druipenden tronc snoof hij even gretig als de zoete lucht van een roos.

Eenmaal buiten, vooral in hooitijd en herfst, grabbelde hij omzichtig, schuw bijna, alsof hij vreesde zichzelf op iets dwaas te betrappen, ook heel aarzelend en kommerlijk, in een klein, smoezelig-bevlekt doosje pastel; drukte hij teedere kleurtjes neer of trok hij fijne, broze lijntjes op een klein lapje, een doekje of een ruw stuk carton. Schroomvallig, van eigen gepruits zich bewust, wou hij toch iets weergeven; niet van wat hij zág, maar van wat hij zoo gelukzalig vóelde onder zijn natuur-droomerijen. Met geen van de menschen uit zijn omgeving verstond hij te praten. Zijn lieve zachte moeder, met haar groote verdriet-oogen, zuchtte maar en zweeg. Broers en zusters lachten en bespotten zijn krijtjes-gekrabbel en verf-ge-smeer . . . Fred kón ze niet toespreken. Dat was geen laatdunkendheid of schrijnende hoovaardij. Hij wist zichzelf toch een onbeteekenend knulletje. Hij keek heelemaal niet neer op kwaadstokerijen en krenkende uitvallen van kennissen en winkelklanten. Maar menschen

konden hem tóch niet in dat onstilbare verlangen naar natuurschoon heviger aanwakkeren. Zij spraken te hard en te scherp, te nijpend-nuchter of te opgedirkt. Ze zinden allemaal op onuitstaanbare, lauwe pretjes die hij verachtte en ze hunkerden allemaal hartstochtelijk naar jool die hij niet begreep. Hij was heelemaal geen klamme levensvleier en sentimenteelerd; geen treurder en kniezer . . . maar voor de stad met haar wrang plezier voelde hij niets noch voor de grillige collega's met hun overrompelende en leege kletserijen.

In de natuur, in al haar zwijgende geheimzinnigheden, naderde hij het geheel-onpersoonlijke en het alles-omvattende. Zijn binnenste werd er vol en verzadigd van een zuiver geluk. Hij kon uren lang turen naar een ouden molen of zitten wachten op den purper-glanzigen avondschemer, op het zonnezinken achter boomloof, achter duinranden of velden-verte. Dán de huiverende vreugde, in de nachtkoelte buiten te zijn . . . alléén met de verre en stille wereld van onbekend leven . . . met dat tooverachtige bladeren-gesuis, het vreemde takkengeritsel . . . Het was eigenlijk niet te zeggen, omdat het de diepste ontroering bleef die hij doorleefde. Maar nú er altijd te zijn, in voor-

zomer en voorwinter, in regen en kou, bij bloeiende koornbloem op akkers en bij najaarsstorm op heuvelhellingen, en dan heel in je eentje zoo maar alles van je innerlijk uitdroomen en je bestier kwijtraken . . . dát alleen begeerde hij!

II

Op zijn twintigste jaar had Fred nog geen vrienden en bleef hij onbekreund in zijn eenzaam verlangen naar de groene velden, de duinen, het bosch en naar al wat hij landschap noemde. Alleen zijn schreeuwenden vader weerstreefde hij in alles, zonder het te weten. Zoon deed de zaken zoo suffig en beuzelachtig en kwâ-klapperig, dat vader den gek de straat opstuurde om raapzaad! . . . Zoo was hij geen pijp tabak meer waard. En de woedende drogist kreet zoon na:

Waren alle nijderstongen gespleten
En alle kwâ-klappers-broeken bescheten
Dan zou men ruiken en kennen
Wat kwâ-klappers en tongen bennen!

Toen werd Fred klerk op het stadhuis. Een heel goede hand schreef Fred en zijn werk deed

hij keurig, kalm en correct. Hij was altijd zoo beleefd en zoo netjes en nooit sprak hij meer een woord te veel. De superieuren waren heel tevreden over hem, maar hij bleek het niet over zichzelf. In zijn bureau-omgeving zag niemand den stormloop van zijn onstuimig gemoed. Van den ochtend tot den avond schrijven, schrijven en niets dan schrijven, doode, stijve letters, doode copieën van brieven of officieele stukken, . . . god, hij hield het niet uit! Hij hunkerde naar den violet-neveligen herfst-polder met zijn vochtige dampigheid. Maar ook naar het echt-argeloos-idyllische, in ander getij, naar de sprinkelende lente-wei met haar goud en wit en rood gevlam van alderlei bloemkens tusschen het trilgras. Hij verlangde naar de eenzame, eindeloos-vale zomernamiddag-heide, met haar verzengingen en uitgedorde erica-stengels. Hij verlangde naar verre, kronkelende, geel-bruine zandweggetjes, naar porseleinachtig-doorsche-nen licht-horizons. Hij verlangde naar de stilte van het eenzame avondlandschap; naar de hooge hemelen met hun roode wolken en naar de schaduw-diepe en duister-groene dennenwou-den. Er kreunde een vreemd heimwee in hem, nooit zóó prangend en onvervulbaar van ver-langen, doorleefd . . . Fred wilde zoo graag iets

weergeven van die stilte en van de mysterieuze natuur, die altijd hetzelfde bleef en toch telkens veranderde. Want de zon blonk als papaverrood of straalde als glans op gouden keverdekschilden, zoo al eeuwen en eeuwen; en de wind suisde of loeide al zoo lang er bemoste boomen en zwiepende twijgen en donderendgolvende zeeën waren. En het onweer ratelde al boven de hoofden der eerste bange menschen. En de bliksem flikkerde zijn zeis van affodillen-blauw vuur, al van het scheppingsbegin, door de verduisterde hemel-gewelven. Alles van de losbarstende of teedere natuur was zoo oud, en toch weer ieder uur in oorsprong en drift, nieuw en jong...

Zoo mijmerde Fred schichtig, verbaasd over eigen denk-durf.

Ook op het stadhuis werd hij door collega's bespot en in het ootje genomen, om zijn gekke natuurdweperij en stemmings-gevoeligheid. Begreep hij dan niets van den vooruitstrevenden tijd en van alle lotsverbeteringen? Was een knoestig-getakte eik dan meer belangstelling waard dan het gemoed van een mensch? Fred treuzelde... neen... menschen hadden rechten. Hij huiverde voor hun rampspoed... Al de propagandisten voor hooger maatschappelijk

bestaan, zouden het ver brengen; veel verder dan zijn persoontje. Maar hij begeerde voor zichzelf nu eenmaal geen welstand en geen ontspanning en geen practische levenskennis. Hij was en bleef een stugge, rare dwarskop, een gekke knul, hunkerend naar de stilte. Hij wou maar weer in de eenzame natuur, waar hij juist zoo de volte van alles beleefde. Hij wou weer naar buiten, in de boschrijke streken wandelen of liggen droomen. Dan ademde hij de rust, de heilige rust van het landschap in . . . en voelde hij een diepe, woordelooze dankbaarheid tegenover dit soort van verhevenheid . . .

Een zon-gouden Mei-morgen, heel in de vroegte en overal het trillende blauw van den hemel, overal, overal waar hij heenkeek en tuurde, . . . gaf hem zoo een overstelpende blijheid en geluksschok, dat hij nauwelijks meer rustig voor zijn bureau kon blijven zitten. Maar vooral de atmosferische dampigheid, de overtrokken luchten, het sluierwazige van het glanzen-doorfilterende bosch, de schemer-floersige wei en het flonkerende water minde hij het meest. Voor hem bestond er niets schooners dan kleuren die zelf droom werden en zich half verteerden en uitwischten in eigen lichtwerkingen. En ook mist en nevel en duisternis vond

hij in de natuur zoo iets mysterieus, zoo iets subliems, dat alle andere klare en tintelende en theatrale schilderpracht er naast verzonk. Eigenlijk ieder uur, buiten, bleef er wonderlijke en verrassende genieting. Het was zoo een romantische lokking, zoo een aantrekking, dat hij elk ander levensgenot, in innige overgave en vroomheid er voor wilde ontberen. Op zijn kamertje thuis probeerde hij — met de deur op slot — iets na te krabbelen, of aanzetten uit te werken met zijn pastelkrijtjes. Hij beefde, angstig voor ieder broos streekje en haaltje. Want het pastel ging zoo fluweelig, zoo vlot en gehoorzaamde aan den lichtsten vingerdruk, en hij kon het zoo zacht vergruizelen en er zoo tooverachtig mee schakeeren. Hij fantaseerde altijd op het geziene. Er ontstond eigenlijk heel iets anders dan hij zelf verwachtte. Hoe zot, . . . Fred had ook nooit iets geleerd van schilderen, en weinig van teekenen. Alleen op school. Van alle technische woorden als vaste of forsche toets, factuur-zus of zoo, licht-expansie, rhythmische geaardheid, modelé, voordracht enz. begreep hij geen snars . . . En toch, wat hij in zijn eentje, schuw en gejaagd, maar dol-gelukkig deed, was geen loos inwrijfspelletje met kleurtjes; was geen toeval,

geen inspiratie van den doezelaar . . . Het bleek eer, een dringend volgen van een gevoel in hem dat niet losliet; dat rust en onrust schonk tegelijk . . . Het was alsof hij zelf het schitterlicht en de verblindende avondzonne-glans werd die hij pastelleeren wilde. Hij leefde zich in alles van het landschap zóó in, dat hij niet meer scheen te bestaan. Ieder uur van morgen, dag en avond wisselden kleur, toon, stemming. Tusschen de koornvelden met de goud-wiegelende halmen, kon hij wel eeuwig blijven toeven; ook daar spon in schemer het geheimzinnige, droeve wonder van heimwee zich over alles heen. Dan knaagde er een vreeselijk leed aan hem. Pijn, . . . en toch een zoet en zalig iets. Hij vergat bij de vlinderachtige pastelkleurtjes van zijn doosje, . . . in dat zoemen van tinten rondom, alles: zijn vader, zijn moeder, de drogisterij, zijn kantoor, zijn geldverdieneu . . .

III

Eens waagde hij iets heel stoutmoedigs; bleef hij van het Stadhuis weg. Het was een dag van verblindende zomer-helheid en de doorschijnende diep-blauwe hemel gloeide alzijds,

oneindig. Van verre kraaide schel-zangerig een haan, en er hing een geurige zoetheid van bloeiende bloemen in de ijle lucht. Het verlangen naar het zonnige buiten, naar het landschap was zoo prangend in hem dat hij moest, moést gaan. Hij vergat schier te eten, te drinken. Hij bleef maar droomen, loopen en liggen nabij de wei en in het bosch, en hij wachtte ontroerd tot de zon onderging. Insectengegons rondom klonk als half-gesmoorde zang van gesloten menschenlippen. De heele aarde met al haar lichtende zalen en de fonkelingen harer gloeden, was en bleef dien ganschen dag van hem. De vlinders wiekten electrisch vuur van hun vleugels af voor hem. Lijster en leeuwerik zongen voor hem achter het goud-doorzeefde loofgordijn van een diepe beukenlaan. De aarde zelve leefde in haar uiteenstralende glansen en schemerfloersen paradijselijk open . . . De horizon zonk weg in lila-achtig verschiet en het kon maar niet donkeren . . .

Toen plots sprong Fred op. God . . . dat zou wat worden als hij thuis kwam.

IV

Zijn vader had hem de deur uitgejaagd.

— Droom dan maar dat je geld verdient . . .
en word wakker als je betalen moet! . . . Je
schuit is lek, jòh! . . .

Zoo, in sarrenden hoon, had hij zijn zoon aan
eigen angsten en verwarringen overgelaten en
liet hij Fred's kop in spinnewebben steken.

Toen was Fred op een jachtig-gehuurd
donker zolderhokje, verwoed een smartelijke
worsteling met zijn lot begonnen. Nou moest
hij zelf het vuurtje stoken. Had hij een beetje
talent, een beetje kans te slagen? Hij wist er
niets van. Kenners had hij nooit iets durven
laten zien. Al dat zelfzuchtige en eigenwijze
gepruts, dat streelend gewrijf en week gesmeer
van hem! . . . Ach, ze wisten niet eens dat hij
in stilte onafgebroken studeerde, schilderde en
pastelleerde . . .

Toen, op een dag, had hij een pastelstukje
klaar. Niet iets als gewoonlijk, dat zoo vreemd
ontstond in een droomerig dringen van den
geest. Het was een pastelletje, erg zoetjes en
liefjes: een ondergaand zonnetje, een hooge
hemel in brand boven een roerloos en eenzaam
stil watertje, omzoomd van zacht-wieglende

varens en halmen. Op den achtergrond, — daarin herkende hij weer zijn droom — in een donker-paarse toondiepte en nevel, verre, fantastische boomgroepen, op de kruinen blauwachtig en goud-schemerend, geheimzinnig belicht.

Hij schuifelde een kunsthandel binnen en verkocht het voor vijf tientjes. Fred zette oogen als lenzen. Alle loop had zijn weêrloop . . . mijmerde hij ontsteld na. Neen . . . hij durfde niet eens te danken van aandoening!

Maar hij zwoegde voort, van heel vroeg tot heel laat, in koortsdrang, in wilde vurigheid. Het materiaal . . . dat was kopzorg, . . . het halfzachte pastel, het stugge, het weeke . . . God, hij wist vaak geen raad. Het moest maar gaan als het ging . . . alles door malkander, potlooden en krijt! . . . Maar de kleurmengingen om diepte, licht, toon, trilling er in te krijgen . . . o, dat perzikachtige dons van de glanzen! . . . Hij zwoegde en zweette en iedere doezeling bleef een hachelijk experiment. Enfin, als hij maar zijn krotzoldertje kon betalen; eten was bijna niet noodig. Hij werkte, studeerde, altijd buiten, frisch, geweldig aangepakt door lucht en getij. Voor figuren en stadsgezichten voelde hij weinig. Voor menschenkoppen, voor por-

tretten nog minder; voor stillevens het allerminst. Maar álles voor het landschap-zonder-figuur, het stille landschap dat uit en in zichzelf ademde en niets anders gaf dan zijn verborgenheid in het lichtwijde stemmings-eenzame, in straling van kleuren of in intieme afgeslotenheid. Dat was zijn hartstocht en zijn verrukking. Vooral het intieme, het strijdlooze... Een sloot met eendenkroos kon hem zoo boeien dat hij zichzelf heelemaal vergat...

Schilderijen in de musea bekeek hij ook uren lang, als er in den stormigen winter buiten niet een ganschen dag te loopen was. Het verscheurde, het tragische en gespannene van Van Gogh bracht hem geen geluk; ook geen droef geluk. In Van Gogh's landschappen spookten storm en waanzin. Hij deed hem huiveren in heiligen angst. Hij zag weer plots vóór zich de vreese-lijke „Cypressen” van Van Gogh, de rouwtakken en bladeren brandend en in kramp omgetrokken als krullende vlammen. Neen... dan landschappen van Daubigny! Daubigny was Fred's afgod. Daubigny was een vrome natuurziener. Zooals die het wazige geheim van het schemerend avonduur oploste!... Dat was spheer, hè. Door dezen schilder voelde hij wat de woorden „spheer” en „atmosfeer” in een

schilderij beteekenden. Nu, ja, hij knulletje . . . maar zoo voelde hij toch óók het teedere, het laat-stille in de natuur. En als hij het zoo voelde, zoo droomde, zonder ooit Daubigny gezien te hebben, leefde het in hem dan ook niet echt zuiver, al was het al eens door een ander zoo gedroomd en gevoeld? . . . Waren niet reeds alle uren en stemmingen uit de natuur weergegeven en in droomen opgevangen? Daubigny bleef Fred's afgod. Hij genoot van zulk elegisch-onderschemeren van donkere tonen, en van dat ijle, fijne in de van gloed-gebluschte luchten; dat doffe goud, dat stille goud van een avondhemel . . . Daubigny was hem alles. Nog meer dan Ruysdael. Die leek hem te grootsch, te breed en soms te somber-phantastisch en te woest. Hemel, wat dorst die Ruysdael een eik in zijn majesteit aan. En hoe schilderde hij de boomen gelijk geschonden schepselen, als reusgedrochten in krampen verkneld en gespleten en gemarteld, door stormen en bliksems geteisterd en verschroeid . . . En al zijn bruisende, fonkelende en lichtspattende watervallen, en al die stoute rotslijnen. Om van te duizelen! Toch hield Fred Hoogaardt meer van het teedere, het vrome en omdampte landschap; van de rust. Bij een maannacht van Daubigny kon hij nauwelijks

blijven bevatten dat er iets materieels bestond. Fred was ook dol op Corot; op dat droomerige en toch zilverig-doorzichtige in de atmosfeer. Als dié man luchten liet weerspiegelen in waterplassen of vlieten, beleefde Fred al kijkende, de eindeloosheid dubbel . . . Verzot was hij ook op dien geheimzinnigen Rousseau, op dat duistere, getemperde gloeien van zijn oerachtige boomlandschappen, waarin ieder ding van de natuur als herboren werd, . . . in wurgende stilte. Omgewaaide boomen plots rezen in een paarsen nacht . . . om te rillen soms, als bij Ruysdael. En van Mauve met zijn glans-wiegelingen en het mistgrijze, stille licht in zijn winterlandschap-aquarellen, hield hij als van iets bovenaardsch. Maar een eigenlijk doorwrocht oordeel had hij niet. Want alles zag hij zélf toch weer heel anders. Hij zag alles in een sprook-stemming, een droom, net als Daubigny . . . en toch — durfde hij het stotteren? — toch nog verzonkener en stiller, het landelijk-eenzame. Voor zijn oogen moest het opdoemen, het moest veranderen en met een wonderlijke verbeelding weer saamgroeien. Voor Hobbema, voor Van Goyen dien hij als een dichter der kim vereerde, voor de jongeren, Jaap en Willem Maris stond hij verstomd. Weissenbruch en Gabriël boeiden

hem hevig... Maar toch,... hij zag alles ánders...

V

Zoo bleef hij zwerven buiten, met zijn kleine plankjes, geprepareerd papier, zijn lapjes en krijtjes, doodzuinig, onder de magistrale wijsheid van den zonlicht-uitstuvenden hemel. En hij beleefde in eenzaamheid, zalige uren. Hij leefde van ontroering als hij een laten vogel naar zijn nest zag vliegen, even piepend in de landstilte, en zware kruinen zee-achtig hoorde ruischen in de lucht.

Ach, dat mismoedige gesnater, dat spotzieke, nuchtere, scherpgespitste van de menschen op kantoor... wat had hij er aan!... Nu ook niet meer dat eeuwige mechanische en doode schrijfwerk. Nu altijd in zijn droom en bij zijn liefde... de natuur! Hij beseftte nauwelijks dat er menschelijke wezens waren die boomen, wei, hei, duinen en zee niet met zoo een hevige en koesterende drift liefhadden, écht en onverflauwbaar liefhadden als hij.

Fred onderging wonderlijke dingen in de stilte van een bewasemd boschje of onder de gouden vochtigheid van een zacht-naglanzende

avondlucht, tusschen deinend wilgenloover. Hij doorleefde heerlijkheden bij vogelengezang, of bij gloeiende zonnegoudhitte, zonder er een letter van te kunnen navertellen. Omdat het een woordlooze gelukstoestand en vreê, een innerlijke rust zelve was. Hij doorgrondde ook menschen-karakters, gebeurtenissen en toestanden veel dieper in de eenzaamheid. God, god,... hoe kon een mensch zoo verliefd zijn op een alleenen molen, op een verte-doorkijk van louter zonnevuur, op een afglooienden berm of zwaarbegroeide helling, op een loofboschje, een wirwar van varens, halmen en struiken... Hij rilde en beefde van blijdschap en hij durfde het niemand zeggen, hoe hevig al die dingen hem in verrukking brachten en hielden. Wanneer hij zoo met zijn hand in de heete aarde grabbelde, ontstond er een geluksgevoel in hem dat zijn ziel zwijmelend overmande... alledwaast... Dan was het Fred alsof hij alles wérd wat hij zag. Met de ijl-blanke wolken dreef hij mee. Het geklikklak van golfjes tegen een geteerden boeg, bracht hem droomend en turend naar verste oorden van de wereld... Met een zachten wind wendde hij weer terug. Wat wou hij toch? ...

VI

Op een dag ontmoette hij een Moderne, een kennis, in jaren niet gezien, die van een kunstkooper had gehoord dat Fred schilderde en vooral pastelleerde. Of hij eens mocht rondkoekeleeren? Hij schilderde óók.

De pijpensmakker ging mee naar Fred's hokkig ateliertje en keek rond met dolle verbazing in de oogen. Lieve Maria... alles op die doekjes en plankjes en gekleurde cartons, was dooie nabootsing van luchten, wolken, ruischend geboomte... was niets; was gepruts naar het dood-dood-ouderwetsche landschap-systeem der Ouderen. Een verduisterd hutje, een goud luchtje, een vergezichtje; doorkijk-laantjes waar zonnestrallen tusschen gebladerte speelden; heuvelen, dorpsweggetjes, ... om te gieren! Alsof dat de tragiek der schepping voorstelde...

De Moderne, zijn pijp bijna stukzuigend, kreet hoog:

— Maar Fred... je bent niet snik!

Fred ontstelde.

— Je bent een ouwe, grauwe koekebakker.

— Ik?

— Ja jij.

— Hoezoo? ...

— Je bent ... gut-gut ... och kerel ... je bent ... ja ... je ... nee ... je kijkt zoo onthutst.

— Toé nou ... ga door.

— Nee ... bedankt hoor.

Fred drong hartstochtelijk aan:

— Spreek toch door!

— Och ja ... je bent een goeierd, hoor Fred ... een doodgoeie jongen ... maar nee ... dat ... dat ... dat zóó iets nog bestaat! ... Zoo iets neo-achterliks! ...

— Wat?

— Maar sta je dan heelemaal buiten het moderne leven ... buiten óns? ...

Fred stamelde:

— Hoezoo? ... Wat bedoel je met „ons”? ..

Maar mijn grondsaplooze, afgetobde, verdronkene ... heb je dan nooit iets van de Modernen gezien ... van ons ... van de futuristen en van de cubisten en van de expressionisten? ... Nooit iets van Dada gehoord? ... Nooit iets gezien van de beeldstormers uit Duitschland, uit Italië, uit Frankrijk? ... Dada est un microbe vierge ... Dada est contre le futur ... Dada est le mort! ... God ... God ... Fred, jonge ouwe ... zoo iets beschimmelds als jīj

bent . . . nee . . . het is niet te gelooven . . . niet te gelooven! . . . Heb je nooit gelezen van Camini. . . überhaupt . . . ziel van drek-en-zon . . . geest van phosphor? . . . Nooit van Kok gehoord? . . . Dà-domb . . . doemenoemenoemenoemenoem? . . . Nooit van het alphabet-constructivisme? . . .

Fred bestaarde den Moderne ontzet en schaamde zich kilometers.

— Maar ik weet eigenlijk niets van modern of niet-modern! . . .

Hoogaerdt stotterde verschrikt, bleu, en in zijn droeve, schoone lichte oogen lag een ontroerende oprechtheid.

De Moderne besefte . . . hij blies groenen rook uit . . . zijn pijp reutelde . . . hier stond hij voor een onnoozele, geheel argelooze, verstopte protoplaste ziel. Bij Huelsenbeck, bij alle astraal-dionysische meesters en schimpers, bij Kurt Schwitters, bij alle grim, glim, gnim, bim, bom, bimbam, . . . hij was radeloos! . . . En hij begon met kuchend gewicht te praten, te theoretiseeren, uit te pakken, op te scheppen, te vloeken, te razen op alles en op ieder, op oud, op nieuw-oud, op oud-nieuw; op scholen, op figuren, op menschen, op de vulgaire natuur, de fnuikende natuur die maar larie was zonder transforma-

tie, . . . op meneer Breitner, op meneer Roland Holst-op-zijn-holst! . . .

Toen puilden de oogen van Fred. Hij stotterde:

— Wablief? . . . De natuur niets? . . .

— Nee grasspriet . . . larie! . . . Geen gewóne „larie” natuurlijk . . . Lees maar Marinetti . . . hoewel óók al érg verouderd . . . Natuur is ongeopenbaarde geest . . . die pers je niet ploeterend uit tubes! . . . Zoek eerst eens het kwadraat der spanningen . . . Heb je dan nooit van de neo-plastici, van de Bollandistische ontleders, de abstractelingen gelezen? Nooit van de maximum-gedruischmakers gehoord? . . . Nooit van hun werk iets gezien? . . . Nooit gehoord . . . zoemenoem . . . boem . . . doem! . . . Maar achterlijk blerschaap, onthaarde brandnetel . . . schaam je . . . schaam je! . . . De mensch heeft immers hersenen om niét te denken! . . . Zag je nooit iets van liggende en staande rechthoeken, d.w.z. van vrouwen-dynamiek en vrouwen-statiek . . . mannelijk-vrouwelijk? Nooit iets van het neo-Mondriaan-plasticisme . . . Heb je überhaupt nooit begrepen wat statische frontaliteit is? . . . Trap dien vodenrommel van jou in elkaar . . . het is larieboel, geloof me . . . Wij gaan überhaupt terug naar

het nieuwe tijdperk van phosphor en salpeter... naar kwadraten zonder hoeken! Jij bent een dooje... je ziet de natuur nog als een liefelijkheid... een paradijs van vlindertjes... Jij begaapt de natuur met je stomme tronie en kweelt... als een puttertje... De natuur... mugmenschje... is ontbinding, verrotting... ontbinding überhaupt! De natuur is drekfranje... Jij leeft niet... jij bent een verslikte aspiratie, een dichter met hik... Jij bent poetspommade, slib, oud-roest!... Jij met je eeuwige buitensche snert-weggetjes, met je bucolieke snert-heimwee, je oranje-glanzige zonne-effectjes en al dat azuursel... stinkende krochten van de smaak;... jij... met je gevlekt vee en je eeuwige roode daakjes en je kronkeltakboomen... jij met je nikkelen maan en je sentimenteelen nevel en je mist en je sneeuw!... Weg met al je nagebootste bloemkorfjes-attributen! De taal moet als oertaal hersteld... Wat jij geeft is beschimmelde rommel... al je hottentotsch natuurgedroom überhaupt... is rupsengekruip... Dat valsch-elegische en geheimzinnige van de „ontluikende” natuur, het tooversprookje, heeft Vincent al lang stukgescheurd met zijn wreed tempermes... Da domb... da domb... domb-

dala . . . Der wille zum Stil . . . abah! . . . Dacht jij ezel . . . dacht jij dat je, overhoofd „sneeuw” kunt schilderen met verf . . . of het „zomerkleed” kunt weergeven met vette of droge krijtjes? . . . Dat moet je allemaal verontstoffelijken en tot den geest terugbrengen . . . Ken je Haussmann . . . ken je Picabia? . . . Je moet alles abstraheeren . . . Geen gevoel, geen enechisme, geen sentiment . . . alles bedrog, schijn-cultuur . . . Destructieve constructie, evenwicht, strenge stijlvormen zonder vormen . . . Alles is: ja-nee . . . nee-ja . . . dat is Dada! . . . Och halsje . . . jij schildert waarachtig nog schaapjes met ruglichtvlekjes en kleurtrucjes . . . fetichistische instincten überhaupt! . . . Je schildert als die ouwe, goeie sok van een Mauve . . .

— Sok?

— Zwijg kerel . . . ga naar je kantoor terug en smak je tusschen de schrijnende bakkesen van de menschen die naar tandpasta rieken . . . wring je tusschen de beschimmelde haat-tronies, de draadnagel-bewustzijn-lachtronies, de rubberen spotsnuiten . . . en hoor het treindaverende en donderende leven om je heen, hard, sterk, krachtig, vreeselijk, krakend . . . roffelend, zwaar van val en van rythme . . . Maar als je blijft geen slaappoeder-romantiek, geen subjec-

tivisme, geen natuur-idylletjes meer à la Daubigny of Rousseau! De wereld is al heelemaal met verf volgesmeerd. Er blijft geen ongeschilderd landschap meer over, goeie grut! ... 't druipt! Waar blijven wij neo-Dadaïsten en neo-Vitalisten en Modernen? ... En het is alles zoo voos, zoo vies, al die kleurbeelding... al die strandjes met badstoeltjes, al dat impressionistische, vunze geflodder, al dat vervelende zeetjes-geschilder en al die snotter-lyriek, die laantjes hier, koetjes daar, kalfjes, schaapjes, paardjes, weitjes overal...

— Maar, maar, ... stotterde Fred, ... ik weet niet eens goed ... wat subjectief is ... en ik schilder nooit paardjes nooit koetjes, schaapjes ...

Napoleonistisch-barsch snauwde de Moderne:

— Je liegt ... je doet niks anders! ... Leer van ons, bezetenen en vagebondisten, dat de natuur overal is, verstrakt-objectieve niet-natuur ... dat je zelf bent zoo goed relatief-positief als absoluut-negatief Wij abstracte kunstenaars, trialogisten, verachten je vleesche-lijke verf, je fysieke materiele verf, je zinnelijke kleuren! ... We moeten de vormplastiek opheffen heelemaal begrijp je? ... We negeeren de drie-eenheid: ruimte,

tijd, oorzaak . . . in het stato-dynamische universum . . . We gaan verder dan futurisme, cubisme . . . vallen niet terug naar het oude . . . naar de menschen van gummi! . . . Wij nemen geen stelling tusschen min en plus . . .

Fred zat als begoocheld op zijn stoel. Hij wou alleen het geheimzinnige karakter van de landschappen doorgronden, . . . van de landschappen zonder stoffage . . . en den tragischen, stillen toon ervan vatten. Maar de onverbidde-lijke, inquisitorische Moderne ratelde hooghartig, schril-snijdend door:

— Geloof me Fred . . . je hebt geen snars talent . . . Jij kunt geen ruimte overspannen . . . jij kent überhaupt de manifestaties van het evenwicht niet! . . . Je zeurt en kloddert maar wat . . . je kneust al je kleurtjes bij en op mekaar . . . Je leeft toch voor de vernietiging, omdat je het natuurlijke bent, terwijl wij het niet-natuurlijke zijn! . . . Och, och, die gruwelijke zon komt er zonder jou ook wel . . . en al dat licht, dat dolle overstelpende, alles-opvretende licht van de banale zomers . . . en dat bleeke, huilende en vulgair-sombere van de wolken . . . daar begrijp je toch geen snars van! . . . Dat begrepen de Ouwen geen van allen, al schilderden ze nog zoo „mooi” het licht, het

gevalletje, de stemming... En al dat idioot-naturalistische groen... en al die impressionistische vormgeving... überhaupt beschimmeld!... Stemming is niets, niets... luminisme is niets, ouderwetsch, onwaar... Wég met de visueele ziening!... Het ding moet in de verbeelding vervallen... leert een onzer groote meesters... Meetkundige grondvormen van het manlijk cubisme zijn iets, ... maar constructivisme is alles. Anti-naturalisme meneer... en anti-impressionisme meneer...

Fred ontstelde.

— Me-néér? ...

— Nou ja, Fréd dan... Je moet geest hebben, snijdend, ironisch, laatdunkend, hooghartig... geest en abstractie-vermogen... en heel veel verachting voor de traditie en voor het zichtbare en natuurlijke... Ontdek het Individu en laat het dan weer stikken! Streel en walg van het streelen!... Prae-expressionisme... Rembrandt was prae-dadaïst... Gevoel is niets... dadomb... spontaan gevoel is walgelijk... zweet van de ziel... bah!... Jouw verfoeilijk en infaam geflikfooï met kleurtjes en je sentimenteel beverig gestreep is larie... Je moet door het futurisme en cubisme heen naar ons toe, al schommel je als een pin-

guin er heen . . . Het leven is a-moreel leert onze meester . . . Maar ga maar eerst weer naar je muf super-realistisch kantoor terug, naar de parmantige gieren en jakhalzen van het fatsoen . . . Eenheid van eenheden leeren wij, überhaupt, . . . muf bij muf, spinrag bij spinrag . . . en schrijf groote, stugge, sterke, nuchtere letters . . . rul-abstract . . . rul-reëel en eet . . . en slurp uit de thee- en koffiepote . . . Verrijk je darmstoffen . . . en ga vrijen, kwalkunstig als de traditie wil . . . en rook en lees de krant onder een scherpen hoek; en lach kleptomanisch de ondeugd weg . . . maak je bestaan tot een burgerlijk vlooiensprookje, . . . maar blijf van de pastorale kunst af! . . .

De moderne pijpensmakker spoog een vorm-*plas*-tiek op den grond en verdween.

VII

Fred Hoogaardt was versteld achtergebleven, op zijn donkerend krotje, alleen. Voor het eerst van zijn leven ging hij toen „modernen”, futuristen, cubisten, expressionisten, constructivisten, neo-dadaïsten en neo-plastici, . . . daemonische kunstenaars zien. En hij besepte dat hij een kalm,

idioot en stumperig niemendalletje mocht worden gescholden. Want hij, stom vleesch, bloedjonge kerel, voelde en begreep zoo goed als niets van al het nieuwe dat hij zag. Het lag niet in zijn aard, cynisch te spotten... Integendeel, Fred kreeg schaamte over eigen luchtledige onbenulligheid. Maar hoe moest hij die krijtend-roode, vloekend-gele en brandend-blauwe flakkeringen van landschappen en schrikkelijke gedaanten verstaan? ... Waar moest hij lucht happen in die mathematisch-geconstrueerde blokdoozen-atmosfeer? Hoe moest hij, ondiepzinnige en natuur-gevoelige, kluchtig-zinnelooze, anti-podiek-huppelaar, zich door den wirwar en het bliksemen van kleuren, door halve en driekwarts lichamen, vrouwparen met hoofden als nijptangen, vliegwentel-gezichts-motoren of door verfmoppen als gele bijen doodgedrukt op het doek, hoe moest hij zich door lavendelwater-geuren en schellen cinema-gloed heen-slaan? ... En toch voorvoelde hij, beunhaas, onder de hyper-modernen de geheimzinnige knapheid van hun geesten; verbluften hem die omverwerpers, die trompet-loeiers, die hun opstands-klaroenen hel hieven in de ruimte. Fred had altijd in verheerlijking naar den dichter der

stilte, Daubigny gekeken en naar Mauve, in het oude museum, en het moderne in de Modernen was hij met een rilling voorbijgegaan, met een rilling van niet-begrijpen en van ontzettend, nietig en hulpeloos-inferieur zich voelen aan al deze daverende macht hunner uitingen. Hij verschrompelde geheel onder de snijdende, hatende verbeelding, de tartende cerebrale woede en bezetenheid der schimp-jongeren. Toch onderging hij het ironische, het onwrikkelijke, saamgedrongene van hun arbeid, het schrijnend-symbolieke, wreed-nuchtere en grillig-strijdlustige onder de moderne landschap-schilders.. Ontzachlijk-somber, tragisch en nog veel opgezweepter en zenuw-angstiger dan van Van Gogh, vond hij de landschap-visioenen van Böckstiegel en Kohlhoff,... de verschrikkingstragiek van Pechstein en de Milletachtige figuur-vergeestelijking van Zille. Maar wanneer hij een uur later naar Rembrandt keek, dan sidderde in hem toch heel iets anders; iets zoo gelukzaligs, dat hij nauwelijks durfde ademen.. En wanneer hij keek naar al de Ouden, alleen al naar een Jan Vermeer van Delft, die zoo verrukkelijk schilderde alles wat je zien kon en wat je toch nooit zóó gezien had, . . . dan kwam de rust in hem, diepe rust en levensvrede . . .

Toch voelde hij ontzag voor de vecht-jongeren, velen zelfs ouder dan hij, die al dat vroegere neerstootten, weg-gierden, bespottelijk maakten of bruisend geeselden. En zijn kennis, de Moderne dook weer op in zijn herinnering en hij hoorde weer Jan Bulk óf kervend-sarcastisch, de stem lacherig-hoog, óf dan weer heel laag:

— Wees kort . . . jammer niet als een vuurpad . . . überhaupt . . . schokkend-kort, . . . geen gevoels-kleverigheden . . . Een kramp slaat je geest . . . je geest . . . vliegmachine-schroef-wind, gedruisch, benzinestank . . . Man? . . . Vrouw? . . . Bestaat geen verschil überhaupt . . . alles één, alles a-plastisch . . . overhoofd! . . . O, verbluf . . . vuistslagen . . . opzettelijkheid alles . . . Niets pathetisch . . . Striem met rietjes . . . fel spel . . . blijf koel . . . Nooit psychologie, vooral niet . . . alles koel-ironisch . . . dadomb . . . dadomb! . . . Abstraheer . . . ook de abstractie . . . dadomb! . . . Geen bedwelming . . . Alles ijlend, sneller ijlend . . . niet tot de oer-elementen terug . . . raffinement . . . chantage van de natuur! . . . de Tijd zit de Tijd achterna! . . . Geen zwam!

Neen . . . Fred duizelde ervan. Hij voelde het, heel diep: hij was en bleef een oude

jongere, heel oud, stokoud, ondanks zijn jeugd. Want wat de Ouden beminden, gaf ook hém rust en vrede. In die sfeer, in overdaad van vage mijmeringen en gedachten die hij zoo heerlijk hoorde zingen, soms heel droef en dan weer heel dringend, hartstochtelijk en gelukzalig, zou hij blijven. Al begreep hij dat de hakers naar het moderne aroom, het geheel-ánderé op eigen wijs vreugdegenot schonk.

Fred liep weer naar zijn schaduwig krotje en hij bekeek al zijn armzalige probeersels uit gevoels-contrasten geboren. Niets, niets.... ellendige vodden!... Dat voelde hij nu ook.

Maar rumoerig en eergierig-hekelend de natuur beschimpen... de bloesemende boomen, de wei met haar Meizoetjes en madeliefjes, de schapenhei met haar grootschen einder, het goddelijke brandende licht... het licht dat gloeide, het licht dat tooverde... dat magische licht dat ver hing, geheimzinnig, over den woudneveligen morgen en over scheemring die stil verfloerste in den avond... neen, dat leek hem levensmoordenarij en krijschende geweld-dadigheid.

Hij had zijn vader toegesproken en zich met hem verzoend.

Weer kreeg Fred een plaats op kantoor, al verdiende hij slechts karigjes, ondanks zijn mooi handschrift. Maar het schrijnende heimwee, diep binnenin, de woelende gelukshunkering naar buiten, naar landschapschoon, naar de natuur-zooals-ze-was, in een donker-wazig woud, onder een matelooze polderlucht, bij zinkende zon, rozegoud-violet; bij nevel, grijsstil herfst-avondachtig, ... bleven in hem branden en smachten, altijd door. Het was zijn eenige, onaanrandbare levensvreugde, ... in den greep van den geest der Eenzaamheid. Tegen menschen botste hij op, al zweeg hij en al hield hij van hen. Tusschen menschen, ... gepraat, laster, hartstocht, nijd, afleiding, jool, ... maar niets dat dien eeuwigen honger naar het schoone in hem bevredigde. Aan Fred, den jeugdige, ging het zwatelend rumoer en dreiggeweld der modernen voorbij. Hij rilde van het geklater en gedaver en van hun malle quasi-Mephisto-spel.

Zoo keerden wéér zijn vroege morgens, zijn laat-middagen en avonden ná kantoor-arbeid. Zoo verzonk hij weer in de natuur, in dat onpersoonlijke dat hij aanbad, altijd weer, eeuwig weer, onverzadigbaar ... Zoo keerde weer dat stille, heilige, alleene, vooral in den schemer ... hij, eenzame, stil, droef en toch innig-gelukkig

met de ruischende of droomerige boomen; hij met de aarde, den hemel, de ruimte saâm! Vooral op de hei . . . Nu eerst begreep hij Van Gogh, toen deze in den geur van terpentijn al iets mystieks vond . . . O, ze waren mystiek, alle geuren van de aarde: de natuur was innig en goddelijk en nog eens goddelijk en ze maakte hem behoefteloos tegenover alle andere menschen . . .

Zoetjes-aan weer, heel schuw, greep Fred naar zijn krijtjes en zijn verf en zocht hij, tastte hij naar dat onweergeefbare, dat innerlijke van de natuur, dat te zien was en niet te zien . . .

PURIEM

I.

Jeugdherinneringen zijn mysteriën als zekere bloemen: ze openen en sluiten zich plots en onnaspeurbaar

Ik ga veertig jaar terug in mijn leven en ik zie een bleek, droomerig jodenjongetje heimelijk hunkeren naar den flonkerenden dag van Puriem. Het is ook een dolgezellig, feestelijk gebeuren thuis; al van 's morgens vroeg tot laat in den rumoerigen, donkeren nacht. Puriem, . . . overal carnavalspret, spot, zang, roes en spel van uitgelaten menschen. Maar het legendarische verhaal uit verre tijden, van Mordechay en Haman, lokte den tengeren knaap het meest Want alles ervan onderging hij toén als een onvergankelijke werkelijkheid. Nimmer zou dit knaapje, klank en rhythme vergeten van den eersten volzin uit Esther's Rol „Het geschiedde in de dagen van Ahasverus, den Ahasverus die regeerde van Indië tot Aethiopië, over honderd-zevenentwintig Wingewesten”

Verhalen over het verre, geheimzinnige Verleden brachten dezen knaap altijd een lange, zalige zielehuivering. Ook toen zag hij, onder een tooverachtige mengeling van heiligen lampengloed en menorah-schemer, de onbuigzaam-trotsche gestalte van Mordechay, den Jood met het streng-plechtige gezicht, en het wreed-fascineerende, gele gelaat van Haman, den Amalekiet. En ook toen al overrompelde hem, zoet en duizelend, een onverklaarbaar liefde-gevoel voor de tooverachtige, glanzend-zwartgelokte Esther. Hij zag deze Joodsche heldin Hadassah in een nachtelijken droom en tegenover haar, ontzachtlijk, hooggezeteld en hoogopgericht, onder een azuur van stralend goud, eindeloos uitgestard, den almachtigen Grootkoning Ahasverus, den Xerxes der ongewijde geschiedenis.

De knaap voelde misschien al onbewust, dat hij ééns dit Oud-Hebreeuwsche, Medisch-Perzische en Babylonische leven van zijn volk, in het exielische tijdperk, zou naderen met diep-ontroerde ziel en kabbalistische verbeelding. Maar toen bleef alles nog verholten, onbewuste droom voor hem en hij weet nog heel goed, dat zijn bewogenheid zich op tweeërlei manier in zijn binnenste openbaarde: in matelooze vreugde en in even mateloos verdriet

II.

Op den dertienden Adar (3428) zouden de Joden, op bevel van Haman worden uitgeroeid. Maar door een goddelijke beschikking verkeerde deze ellende voor Israël in stormachtige blijheid en verlossing. Dit was het tweeledige aspect van het Puriem-verhaal, dat de geschiedenis gaf in spannend-dramatische opeenvolging van gebeurten. Het feest dat volgde op den dag van het lot, veertien Adar (Puriem), dat ruchtige feest, (Joodsch carnaval), duikt in zijn herinneringen op Het knaapje was onbekwaam, legende van historie te onderscheiden en volgde de Rol Esther, naar gewijde gegevens. Hij zelf, als Joodsch kind, staarde tranenloos, maar toch in ontzetting naar de bange dingen die hij aanschouwde en hij hoorde den zoelen zang der woorden: zie rondom u, Jeruzalem, tegen het Oosten en zie de troost, die u van God komt Hij huiverde voor de verdelgdrijf van den wreeden Amalekiet Haman en hij zag deze daemonische gedaante dreigend ópdoemen uit het donkere Oosten, als een vreeselijk onheil voor zijn volk. En hij werd zich den schuimenden haat bewust, alzijds, tegen Israël, zijn stamgenooten. De tengere knaap, droomrig, vroeg

zichzelf telkens af: waar kwam zijn klaaglijk volk toch vandaan en waar hijzelf? Wat was hij: een Oosterling, een Westerling, een Europeaan, een Aziaat? . . . Er sloeg schrik in hem, als hij hoorde van gruwelijke Pogroms, van ververtrapping, uitroeiing zijner geloofsgenooten. Maar al deze zorgelijke kommer en bangheid werden gedoofd in het jubelend feestrumoer van de zonnige „Puriem”. Wat voor koddig-opgesmukte menschen zag het knaapje dien dag al niet om zich heenwemelen? . . .

In het ouderlijke huis dampte geur van zoete, heete chocolade, geschonken uit den machtigen ketel, en 's avonds begon het krioelende feestder-mombakkesen. 's Avonds, in vroeg-Maartsche, vaak wintersche duisternis en onder spoke-rige schaduwen van avondlampen, verschenen gemaskerde, grillige figuren, brutaal-vreemde, monsterlijk-getooide mannen en vrouwen die de gonzende intimiteit van de huiskamer indrongen, en hoewel zij geheel onbekend bleven, álles schier van de gedragingen der menschen, vermoed bezocht, schenen te weten. Dit schiep dol-komische situaties. Want de gemaskerden spraken huisgenooten, vrienden en bekenden van dezen toe, veroorloofden zich allerlei onbescheiden zinspelingen en loosden onbeschaamd-

scherpe grapjes, terwijl zij zelven achter hun veilig grijnzen onaanrandbaar, in dwarreling en gelach, kwamen en gingen. Maar wat was „Puriem” nog méér? Een hoog feest voor hulp-behoevenden. Men zou het kunnen noemen een feestdag van gulle geschenken voor lijders en armen. De blijdschap van „Israël”, over den ondergang van Haman, was overstelpend en uitte zich in liefdegiften. Vooral misdeelden moesten worden herdacht. Want zoo, als échte Weldadigheid, was het feest van Puriem gebleven, de eeuwen door, onder alle kinderen Israëls, ook als zij ademden onder pracht en praal De knaap groeide tot jongeman en al bleven rythme en klank van de beginzinnen uit de Rol Esther eeuwig zijn ooren inzingen, het gelukte hem langzamerhand diepzinnige en allegorische beteekenis van heel het verhaal, dichterlijke mengeling van legende en historie, uit nevelen van mythe en phantasie los te wikkelen en het wisselend gebeuren dier verre tijden te overschouwen als een voorspelde werkelijkheid, waarin Israël historisch gedijen moest. Rabbijn S. Ph. De Vries uit Haarlem zei het zoo mooi: „Haman is niet gestorven en Mordechay leeft nog” ! Al wat door de eeuwen heen zich opstapelde aan rassenhaat

tegen de Joden, aan anti-semitisme en bloedige Pogroms; al wat uitbarstte in smaad en hoon, belichaamde zich toen reeds in de duivelsche figuur Haman. Uit deze wonderlijke Hadassah-geschiedenis, teeder en tragisch, geeft nu de rijpere mensch vogelvluchtig weer, hoe ze verscheen in de religieuze verbeelding en phantasie van het toenmalige knaapje.

III

Eens, eeuwen her, leefden de Joden zonder toeverlaat, zonder Godshuis, in kommerlijke ballingschap en harte-benauwenis te Babylonië. Cyrus, de geweldige, veroverde het Rijk en de ondergang van Babylonië bracht breed-ademende vrijheid aan Hebreuwsche meegevoerden. Zij hadden in knaging, heimwee en zielekwelling, verteederend gesmeekt en gesnakt naar Judaea, naar Jeruzalem, naar hun heiligen tempel, en zij keerden onder Zerubbabel in dringende drommen, blijmoedig terug naar de blauwende bergen en heete hemelen van Canaän. Meer dan zeventig jaren waren zij zwerende geweest in het land der ballingschap; het land, dat Jeremia in zijn stoute prophetieën

68

rampzaligen ondergang voorspelde en dat Jesaja had toegezongen met brandende smartwoorden van troost, ... troost! Vele Joden keerden terug naar het verwoeste Judaea, dat weeklaagde onder het levende licht, maar ook velen bleven in verspreide en ver-afgelegen wingewesten.

Cyrus was een groot en edel koning, ingewijd in de geheime Leer en overschenen door den glans der hemelsche hallen. Na zijn dood heerschten Cambyses, Darius en later Ahasverus, uit het verheven Achaemeniden-geslacht. Ahasverus zat op den troon waarop ééns goddelijke en alwijze Cyrus recht sprak. En ook Ahasverus heerschte over Perzen en Meden en Chaldeeuwen, als een zinnen-genietend Oostersch despoot, met grenzenlooze, grillige en wreede macht. Alle volkeren van de aarde schier waren aan hem onderworpen. Door een roekelooze wandaad, in grimmige dronkenschap begaan, op een overweelderig maaltijdenfeest, verstiet Ahasverus zijn gemalin Vashti, verdwaasd en gekrenkt. Doch hij begeerde een nieuwe koningin aan zijn Hof en het bevel weerklonk over honderd-zevenentwintig provinciën van zijn onmetelijk Rijk, dat de schoonste en bevalligste meisjes zich naar Susa moesten begeven, om, onder keur en zorg van den

Oppervrouwenbewaker, vóór 's Konings heilig aangezicht te verschijnen. De mooiste maagden uit alle oorden trokken naar den Oppereharembewaker, in sidderende hoop, gekozen te worden als gemalin van den almachtigen Gebieder Ahasverus. Onder al deze jonkvrouwen, edele, en onedele, getooid in verblindende weelde, in purper en goud, bewoog zich één ongecierd, rank meisje, het gelaat verborgen onder zwaren sluier. Doch in haar gestalte en in haar gang vertoonde zij iets zóó wonderlijk-aantrekkelijks en iets zoo lichts, zoo iets vrij's en bevalligs, en haar ingetogen gebaar was van zulk een kiesche gracie, zoo teeder en voornaam en stil-fier, dat de Oppereharembewaker Hegay onverhoeds haar sluier lichtte. Hij ontroerde zeer. Vuur en tegelijk glans lichtten in deze amandel-vormige oogen. Een schoon gelaat keek naar hem op, zacht glimlachend van aarzelend geluk. Hegay, al dadelijk, begreep dat dit glanzend-zwartlokkige meisje alle anderen verre overtrof. Zij heette Hadassah, (Esther). Zij was een Joodsche maagd uit Judaea, een nicht van Mordechay; Mordechay, haar veel ouderen neef uit een voornaam Joodsch geslacht, eens gevankelijk weggevoerd in ballingschap, door Nebukadnezar. Hij noemde zich

Hadassah's pleegvader. Een wonderlijke, rustige en diepe ziel, vol oorspronkelijke wijsheid, bezat Mordechay.

Toen de galm van 's Konings almachtig bevel te Susan het éérst weerklonk en dit decreet de schoonste meisjes van alle gewesten opriep, om te verschijnen voor het goddelijk aangezicht van den Grootkoning; om neer te knielen op vloeren van malachiet en marmer, ging er een rilling door heel Mordechay's vrome wezen. Want hij kende lieflijkheid, tooverij en bekoring van zijn nicht. Hij kende haar zoete kuischheid, haar maagdelijke en engelachtige teederheid. Mordechay beseftte bewust nu, dat ook zij zou moeten verschijnen; zou moeten mededingen naar de gunst van Ahasverus. En even overduizelde hem een schrikkelijke vrees. Zou zijn pleegkind, deze hooggeboren dochter uit Judaëa, ééns koningin kunnen worden, allerhoogste Heerscheres over Perzië, gemalin van een Heiden, een spel van zinnelijke gunsten deelend op zijn legersteê? . . . Brandend verzet gloeide door zijn borst. Mordechay minde zijn nicht als een vader. Maar zoo hemelsch was haar argelooze stem en zóó betooverend het goudglanzige vuur in haar zacht-donkere oogen, en zóó innig van eenvoud was heel haar wondere wezen, bijna

onbewust van eigen schoonheid, dat hij zich nauwelijks kon indenken, dat Esther, uit het volk der dienstbaarheid, tegen God een zonde ermee bedreef. En toch, een bang voorgevoel doorhuiverde Mordechay. Als Hadassah eens voor zijn volk tot heil kon zijn, in de toekomst? . . . En de vertwijfelde Mordechay liet geschieden (hij woonde te Susan), dat ook Esther werd meegenomen naar het weeldehof van Ahasverus, al prentte hij haar de ziel in dat zij haar Joodschheid zou verzwijgen.

Onder schroom en fijnheid van gebaren, in haar houding tóch fier gelijk een koningskind, bleef gansch haar jonkvrouwelijke wezen in lieve argeloosheid gevangen.

En zoo begoochelde zij al dadelijk, door haar innemendheid, den Opperbewaker van het Serail en de vrouwen zelve, die met haar mededongen naar 's Konings gunst.

Maanden en maanden zouden al de uitgekozenen tezaam worden getooid en gezalfd. Doch het was Hegay alsof hij aan Esther niets meer toevoegen kon. Uit haarzelve was zij alles, wat de anderen moesten verkrijgen, door schittering van goud- en zilverweefselen en glanzen van diadeems en bedwelmende geuren van reukwerken. Zij had geen oliën van noode; zij was

doorschijnend-blank en haar huid scheen zacht als fluweel van rozen. Haar stem klonk gelijk een gouden bel.

Boven alle aanlokkelijke vrouwen werd zij verkoren door Ahasverus, die onder zijn geweldigen machtsroes plots Esther vóór zich liet verschijnen, terwijl hij aanlag in heel zijn mateloze praal als Opperkoning. Haar natuurlijke, ietwat schuchtere liefvalligheid verstomde hem geheel. Hij bekeek haar ovaal gezichtje met groote, schier ontstelde verwondering. Hij voelde voor dit vreemd-bekoorlijke meisje plots een zoo smachtende en gloeiende liefde, als hij nog nimmer had doorleefd. Zij lokte niet met geheimen wellustglans in de opene oogen, met verborgen, smeeklijke gebaren, als al de anderen. Zij stond niet te pronk, in verblindenden tooi. Zij stond er alléén, rank, verrukkelijk in haar jeugd, bedeesd en stil, angstig overgegeven aan den verbaasd-keurenden blik van den Grootkoning.

Esther werd Ahasverus' gemalin, en zonder het te beseffen temperde zij toén al de woestheid van zijn trillenden hartstocht.

Mordechay, de Benjaminiëter, haar wijze neef, bleef echter in de omgeving van Esther, op een

afstand haar nederig beschermen. Want hij vreesde toch onverhoedsch gevaar voor een dochter van halve slaven en bannelingen; voor een weeze uit het volk Gods, in wie, droomerig en teeder, de ziel van het Oosten trilde. Hij wilde niet alleen in gedachte, vlak bij zijn pleegdochter Hadassah zijn.

Hegay, de Vrouwenbewaker en Hatach, haar knecht, waren hem innig verknocht, en zoo mocht hij steeds, schoon verholen, in Koningin Esther's nabijheid rondzwerven om haar te zien en haar soms even heimelijk toe te spreken. Hij was immers haar eenig overgebleven bloedverwant. Met vreemde verheugenis vernam Mordechay verhalen over Ahasverus' nog steeds bedwelmende liefde voor zijn Esther. En telkens smokkelde hij, met hulpe van Hegay, berichten haar handen in, waarin eigen lot en het lot van zijn overwonnen volk werd beschreven.

Op een dag zat Mordechay in 's Konings paleispoort, in smartelijke gedachten ondergedompeld om vage voorgevoelens van noodlottig gebeuren. Plots hoorde hij, in een vreemde taal die Mordechay, als man van verborgen studie echter verstond, twee kamerlingen van Ahasverus, eerst mompelen, toen luider, moordaanlagen beramen tegen het leven van den Ko-

ning.... Hij vernam alle besluipings-geheimen van den aanslag....

Dadelijk bracht hij, door middel van Hegay, koningin Esther het moordplan der samenzweerdere tegen het leven van haar Gemaal over en deze, in rillenden afschuw, deelde het haar Heer onverhoopt mede.

Ahasverus ontstelde hevig en liet onmiddellijk de oproerlingen grijpen. Toen, onder pijninge, bleek dat alles wat Mordechay zijn pleegdochter Hadassah had doen hooren, waarheid was geweest. Zoo redde de banneling Mordechay het leven van den Almachtigen Heerscher over Medo-Perzië en wingewesten, en het werd door den Opperschrijver geboekt in de koninklijke Kronyken.

Stil en ongekend ging Mordechay, de hoogedele Judaeër, zijns weegs, als gedragen op den adem van den levenden God Israëls. Op eenen dag verrees aan het Hof van Ahasverus een Amalekiet, genaamd Haman, in bliksemende glorie van Alleenheerscher's gunst. Ahasverus had hem in hoogste macht geheschen. Ahasverus, de eeuwig-gejaagde, de grillige en wispelturige Vorst, schonk dezen vreemdeling aan zijn verblindend Hof, onomspanbaar gezag. Haman, met zijn uitgeslepen geest, zijn wonderlijk-

streelende stem en zijn star-begoochelende oogen, overheerschte den onbestendigen Grootkoning soms als een bovenaardsch schepsel. Al Ahasverus' uitzinnige wenschen voorkwam hij en eindeloos was Haman's verheerlijking van den Achaemenidischen Albeheerscher en Veroveraar. Hij vermaakte den wulpschen en bijgeloovigen Koning, met dolle verhalen, dolle streken en huiveringwekkende avonturen welke hij onder vreemde volkeren zou hebben beleefd. Haman speelde belangzuchtig om beurten, voor nar en hoveling, astrologisch magiër en geleerde, voor staatsman, ziener en genezer. Toen, in zwijmelende willekeur, schonk Ahasverus Haman het ambt van Grootvizier.

Nu vermocht Haman álles. Geheel omhulsel, vol listige vleierij tegenover den Grootkoning, in lijfkronkelende slaafschheid onderworpen aan diens gezag en grillen, vertoonde hij echter tusschen Ahasverus' onderdanen een uitdagenden en wreeden trots en een overborrelend grootheds-bewustzijn. De huiverende macht door den Algebieder hem geschonken, sloeg óver tot waanzinnige hoovaardij. Haman aanzag zich reeds gekroond en getooid in het hemelsblauw en wit, de heilige kleuren der Achaemeniden-vorsten. Allen, ook de aanzien-

lijkste leenheeren van het Rijk, zelfs de koene en krijgshaftige Groot-Perzen, moesten voor hem bukken en knielen. Het was op koninklijk bevel dat overal, waar Haman ging, waar hij zich keerde of wendde, in en buiten de Paleispoort, langs wegen, in steden of dorpen, hem koninklijke eer moest worden bewezen. Zag het volk niet oorlogshoofden en staatsdienaren van hoogsten rang, voor den Grootvizier, onder vreeze, op het aangezicht vallen? Ook de Perzen en Meden bukten nu voor den gebiedenden gunsteling.

Eens echter bemerkte de Amalekiet, dat een man in de Poort des Konings, roereloos overeind bleef zitten, terwijl hij, de Grootvizier, schitterend en blinkend als een goudfazant, er met zijn gevolg door trok Haman verbleekte en kromp van toorn en snerpende gekrenktheid. Ruw, wraakgierig kreet hij wie die dwaas was en hij hoorde den naam: Mordechay, een aanzienlijke Judaeër, een banneling te Susan! Een Jood, een nietige slaaf van Ahasverus? brulde Haman. Durfde dié tegen Koningsbevel in te handelen? Toch bedwong Haman zijn gram. Maar nog heviger inwendig laaide zijn woede op, toen hij bedacht dat deze He-

breeuwer, van Amalek dé gevloekte vijand was. Deze nietige wurm, deze slaaf en banneling weigerde hém dus koninklijke eer!

Hij trok weer en weer door den Poorthof, rakelings langs Mordechay heen, en steeds zag hij de onbewegelijke, starre gestalte, rechtop, met het onvermurwbare gelaat voor-zich-uit-kijken, alsof hij, Haman, Grootminister, éérste over heel het Rijk, wien, bij koninklijk decreet afgekondigd, vorstelijke eer moest worden bewezen, niet bestond. Toen hij een morgen, met hevige verachting Mordechay naderde en in dreigwoede vroeg, waarom hij hém, Haman, niet koninklijke eer bewees, antwoordde de onverschrokken Jood uit Susan, in eerbiedige rust, dat de Allerhoogste hem dit strengelijk verbood; dat hij alleen mocht knielen voor den Eeuwige en nimmer voor een menschelijk schepsel.

Haman, de dol-eergierige, de zoete fleemer tegenover Ahasverus, maar ook de valsch-boosaardige, kon door één gebaar naar den scherp-rechter in zijn praalgevolg, het hoofd van Mordechay zich voor de voeten doen leggen. Maar in zijn wreed-wraakzuchtig binnenste sloeg een vlam over heel zijn toornig-trillende wezen uit. Met bovenmenschelijke macht be-

dwong Haman zijn bruisende drift en smoorde hij innerlijk het woede-gehuil van zijn wrok-kende ziel. En de wreed-vermetele dacht: niet slechts dat ééne hoofd van dien hoogmoedigen gek, van dien strak-weerbarstigen Jood begeer ik, doch nu de hoofden en het bloed van ál de Joden in het Rijk van Medisch Perzië.

Op een stillen avond dat zelfkweller Ahasverus in verbitterde en wispelturige mijmeringen óf mat neergezonken lag óf in wilde buien losbarstte tegen lot en wereld, zelfs de wijze hofmagiërs en amuletten-verklaarders met bijtende spot- en smaadwoorden geeselde, trad Haman voor zijn aangezicht. Door enkele sluw-voorbereide gespreks-wendingen over My-thra en Apadsa, hief hij Ahasverus uit zijn melancholie en menschenhaat op. En hij vertelde hem dat in zijn onmetelijk Rijk, waaraan Ahasverus als Veroveraar zulk een zonneluister schonk, tot zelfs in zijn Residentie Susan, een verachtelijk, tot-oproer-hitsend volk leefde: Palaestijnsche Joden, een staatsgevaarlijke massa

Met vergiftigenden laster belaagde Haman de bannelingen uit Judaea; vervalschte hij de strekking van hun geloofsleer en wetten, en al

wat zij deden en dachten dompelde hij in een helsch licht. Hypnotisch bespiedde Haman de uitwerking op het gelaat van den Albeheerscher. En toen hij bemerkte dat Ahasverus nieuwsgierig en ontdaan luisterde naar zijn halfzingende stem, zelfs overrompeld scheen door al het vreemd-nieuwe en de boosaardige leugentaal; dat dit volk hem innerlijk bespotte, hém en zijn krijgsglorie; hém, den eenigen en eeuwigen Grootkoning; dat zij de Perzen en Meden hoonden in hun eigen kring; dat ze den Goddelijken Ahasverus innerlijk vervloekten om zijn heidensche praal en dronkenschap; dat heel dit volk uit Judaea zich alleen omeigen wetten en voorschriften bekommerde en alleen zegen van éigen Almacht afsmeekte een last en plaag was voor al zijn onderdanen, toen plots sprong Ahasverus, die alles naïevelijk geloofde, wild van zijn aanlegbed en barstte hij in ontzetting los:

— Roei uit uit heel het volk van kind tot grijsaard, naar alle wereldstreken!

Haman beefde van heet-gramstorig geluk. En sluer nog oversloop hij met geheim venijn en laster, den zwakken, grilligen Vorst, die niet vermoedde dat zijn beminde gemalin Esther,

80

tot dit verachte en verstooten ras behoorde.

Haman verkreeg het vorstelijk-gezegelde edict, waarop afgekondigd stond dat op den dertienden Adar der twaalfde maand, alle Joden in alle gewesten van Ahasverus' koninkrijk, . . . kinderen zoowel als grijsaards, meisjes en vrouwen genadeloos zouden worden gedood. Het uitdelgings-decreet werd alom, in alle provinciën, door ijlboden afgekondigd en bekend gemaakt.

En tot laat in den nacht klonk en dronk Ahasverus met zijn Grootvizier, in zijn luisterrijk paleis onder spookachtig-vlammende luchters, verhit, op het welslagen van de algemeene uitmoording der Joden op éénen dag, in heel zijn Rijk, in alle gewesten

Mordechay, toen hij de schrikkelijke ramp te Susan hoorde afkondigen, scheurde in rouw zijne kleeren en overwierp zich met grauwe asch. In zijn binnenste weenden smart en wanhoop dooreen. Hij voelde erin, monsterlijke wraak van Haman den Jodenhater tegen zijn persoon, omdat hij zich niet op het aangezicht had neergeworpen voor den heerschzieken Agagiet. Hij sidderde, Mordechay, nakomeling van

Kis, niet voor zijn eigen lot, maar voor dat van zijn uitgebannen volk.

Door het heele Rijk, in angstige beroering, klonk klaaggeschrei der Joden, en allen bestrooiden hun rouwgewaden met asch

Mordechay en zijn volk vastten. Maar in zijn grooten rampspoed en wanhoop, behield hij toch zekere bezinning. Zoo dook hij óp voor Esther en verschrikte de Koningin heviglijk met het uitroeiingsbevel van haar volk.

Mordechay beval zijn pleegdochter Hadassah nu te gaan naar haar Gemaal, — al stond zij reeds dertig dagen niet in zijne gunst, — om den Gebieder redding af te smeeken voor de Perzische bannelingen. Zij moest al haar aarzelingen en bezwijmende angsten overwinnen en zelfs levensgevaar trotseeren, door ongeroepen voor Ahasverus' binnenste Hof en vóór den troon van zijn koninkrijk, ongesluierd te verschijnen.

Mordechay, bezielde met edelste overtuigingskracht, bracht Esther, ook onder het gewee-klaag der Joden, tot inzicht. Zij verkreeg van Mordechay de belofte, dat heel het volk met haar mee een vaste zou heiligen, twee achtereenvolgende dagen lang. Dan zou zij haar Al-

beheerscher tegemoet treden, al begeerde hij zijne gemalin voor deze vermetelheid met den dood te straffen.

Even fronste Ahasverus op zijn troon, ijselijk toornig zijn brauwen, nu zijn Koningin ongeroepen tot de vorstelijke vertrekken toetrad. Maar dadelijk weer overstelpte den Gebieder een zoete verteedering, toen hij Hadassah's oogen zag en daarin dat zacht-peinzende vuur; toen hij die bekoorlijke fijnheid van haar gelaat en den aanbiddelijken eenvoud bemerkte van al haar gebaren. Snel reikte hij haar den gouden scepter, opdat zij ongestraft kon nadertreden. Met lichte vrees zelfs in zijn stem, vroeg hij haar wat Esther op zoo ongewone wijze tot zijn vertrekken bracht. En zij antwoordde zéér bedeesd, schier droef, of hare Albeheerscher, de Groote Koning, met Haman, zijn Grootvizier, bij haar heden zou willen komen maaltijden.

Even schokte een jaloersche schrik door Ahasverus' gedachten. Wat moest Haman zoo nabij zijn nog bijna maagdelijke vrouw? Maar toch, zij verlangde het en het zou geschieden. In haar nabijheid was Ahasverus, de Veroveraar, verteederd van geluk. Hij verloor tegenover Hadassah al zijn uitgelatenheid en

machtswellust, en onder het heffen van zijn wijnbocaal, vroeg hij diep gemeend: — Koningin, zeg mij uw wenschen, al begeerde gij de helft van mijn Rijk!

En weer klonk haar gouden, zachte stem, nederig, maar oneindig liefstallig, of hij ook den vólgenden dag den maaltijd bij haar zou willen gebruiken, in tegenwoordigheid van Haman.

Ahasverus tastte in duistere vermoedens. Hij begreep de vreemde gedragingen van zijn zoete Esther niet, doch hij zou voldoen aan haar verlangen.

Ook Haman vertrok, in koortsige blijdschap, zooveel eer te hebben genoten; te hebben mogen aanzitten, alléén met den Albeheerscher der wereld en de schoone gemalin. Zoo hoog in gunst was nog nimmer eenig sterveling gestegen. Het leek verstandsverbijstering, een droom! Maar ónder zijn felle vreugde brandde smaadgevoel, dat Mordechay hem telkens weer en weer bracht, door roereeloos, rechtoreind, in de Poort des Konings, met strak gelaat hem minachtelijk voorbij te zien. Die smaad vergalde zijn steigerend geluk, zijn mateloozen trots. Zijn besluit stond vast. Nu hij het uitdelgings-decreet van het geheele volk

bezat, nu zou hij afzonderlijk Mordechay den volgenden morgen aan een boomhooge galg doen hangen

Dienzelfden nacht brandden Ahasverus' oogen als kolen heet in zijn gepijnigd hoofd. Hij werd gekweld en gemarteld door vreemde en huiveringwekkende angsten, gissingen en komernissen. Waarom zou zijn heerlijke gemalin, die hij in één zoeten zwijmel minde, nu wéér dien vreemden, gelen Haman hebben uitgenoodigd, aan te zitten met hem en haar? Het was tóch maar een armzalige gunsteling, een schepsel van verbasterd ras, die nu de onmetelijke eer genoot met eene zoo schoone Koningin, ongesluierd, te mogen maaltijden

Zouden zijn gloeiende oogen ook Esther begoocheld hebben? En waarom bleef haar zwijgen één geheimenis, één raadselachtige stilte? ..

Tegelijk woelde in hem de wroegings-gedachte aan het uitdelgings-besluit, dat hij in een dol drinkgelag, onder dwang en aanhitsing van Haman had genomen, om al de vreedzame Joden van zijn Rijk op éénen dag weerloos te laten vermoorden. En in dit uur van helle klaarte besefte de Perzische Vorst de vreeselijke betoovering van dien Haman op heel zijn

wispelturig en grillig-onbestemd wezen: een invloed die hem ook de verrukkelijke Esther had doen veronachtzamen.

Weer en weer wierp hij zich op zijn praalbed óm en óm, in prangende gejaagdheid, maar de slaap bleef hem ontwijken. Toen, gramstorig, riep Ahasverus zijn Opperkamerling, om hem voor te lezen uit de Kronyken. Door een voorzienigheid Gods, viel de bladzijde open waarop met schuwen eenvoud stond vermeld, dat Mordechay den Grootkoning eens het leven had gered, toen hij het vreemdtalige gesprek van dorpelwachters in een kruispoort van 's Konings paleis te beluisteren kwam; daardoor hun wreede samenzwering tegen Ahasverus ontdekte!

Toen Ahasverus van zijn bed af vroeg, welke groote eer dien Mordechay te beurt was gevallen en welke belooning, antwoordde de Opperkamerling:

— O Gebieder der wereld, Mordechay ging stil zijns weegs en begeerde geen belooning!

Ahasverus rilde voor zulk een innerlijke zelfverloochening... In het Voorhof hoorde Ahasverus onrustig gestommel. Hij vroeg den Opperkamerling wie daar vertoefde en in angste en beven, den mond met de handen

afgedekt, fluisterde deze grenzenloos-eerbiedig:

— O Eeuwige gebieder, . . . uw Grootvizier, Haman!

Een schrikkelijke hoondrift en verbolgenheid joeg plots door Ahasverus' hart, al begreep hij zelf niet goed, waarom juist tegen Haman. Met stentorische stem beval hij zijn Grootvizier te naderen vlak voor zijn praalbed. Toen sprong Ahasverus overeind en ging tartend voor Haman staan. De Grootkoning vergat heel zijn majesteitelijke waardigheid en al de hof-étiquette en hij schreeuwde ruw:

— Spreek, . . . Grootvizier, hoovaardige, . . . wat zult gij mij raden? Spreek, jij vleierende magiër, jij ziener! Ik wil een koen man in mijn Rijk-der-Landen eeren . . . een held! . . . Haman aanzag de woeste opgewondenheid van den Vorst, doch verkeerde in den begoochelingswaan, dat Ahasverus hém eer en gunst wou bewijzen. In heel zijn verbijsterenden trots en bezetene eerezucht somde hij op wat zulk een man moest worden gedaan. Allereerst moest hij, in koningskleedij, met purperen mantel, neerzitten op het witte paard waarop de Algebieder reed, op den vurigen Nysaeïschen hengst, den kop wiegelend bepluimd met diadeems der Achaemeniden

De oogen dichtgeknepen, zoo, in bedwel-
menden roes van half-stikkende verrukking,
somde Haman op, al meer en meer eerbewijzen
die zulk een man te beurt moesten vallen. Doch
bovenal eischte de Grootvizier, dat zulk een
mensch rondgeleid zou worden langs de Ko-
ningstuinen, in de stad, door een der aanzien-
lijkste satrapen, die naar alle zijden moest uit-
roepen: zóó eert Ahasverus den man die hem
het leven redde

Toen, in een schriklijken lach, barstte Ahas-
verus los en greep hij eigenhandig Haman bij
de borst.

— Hoort toe, krijgers der Tienduizend, . . .
mijn Grootvizier, hij, de eerste van mijn
Rijk, . . . , hij zal dezen man zulk een eer be-
wijzen Het is Mordechay, die mij eens het
leven redde, Mordechay, die altijd in mijn
Praalpoort toeft, kruiselings gezeten Dien
nu zult gij, éérste van den Staat, op mijn
koningsschimmel rondleiden!

En het gebeurde alzoo.

Dien dag ging Haman terug naar zijn huis, als
een ellendig-geschonden en vernietigd schepsel.
Iedere verwrongen vezel van zijn wezen huilde
om wraak, wraak! Hij sidderde en beefde
en voor zijn oogen flakkerde een roode blind-
heid.

Den dag daarop verscheen hij ten maaltijd bij Esther, die aanlag met Ahasverus, onder het zoetgeurige dampen van groote reukvazen. Toen de koning opnieuw vroeg wat zij begeerde, begon Esther haar almachtig Heer bevend en stamelend te smeeken om genade voor haar verstrooid volk, dat voorbestemd was uitgeroeid te worden in zijn land.

Haar zangerige stem klonk als de zweefklank van een harp. De hevige bewogenheid bracht een trilling in haar woord die de teederste gevoelens bij Ahasverus roerde. In haar zachtvurige oogen drongen tranen en het was alsof heel haar smachtende wezen in deze gebroken spiegeling van licht verging. Ahasverus voelde zich duizelen van geluk, dat zulk een aanbiddelijke vrouw hem zóó onderdanig gunsten afsmeeke. Maar de zin van haar woorden bleef hem duister, wijl hij niet wist dat Esther Jodin was.

— Uw volk, . . . vroeg hij, . . . bij Mazda Ahura, . . . úw stamgenooten uitroeien? . . . Wie is de boosaardige onverlaat die dit in zijn hart heeft durven bestaan en waar is hij? . . . kreet de Vorst, wild rondziende.

Toen, in heel haar koninklijke rankheid en sidderende schoonheid, overgegeven aan de

geestdrift van het moment, verrees ook Esther van haar zetel en met een hartstochtelijk-onthullend gebaar, de fijne trillende hand geheven, wees zij naar grauw-geschrikten Haman.

— Hier zit hij de booze Haman, o Koning der Koningen, hier zit de moordenaar van mijn volk! Laat hij spreken zoo hij het kán!

Ahasverus ontstelde hevig en hij liep verwijfeld zijn paradijstuinen in. Nu begreep hij waarom Esther hem en Haman ten wijnmaaltijd had genoodigd. Zijn geliefde koningin was dus een Jodin en hijzelf had, misleid door dien duivelschen ophitser Haman, meegewerkt, in een woest-losbandig drinkgelag met den Agagiet, om al de Joden in zijn Rijk uit te roeien; het ras te verdelgen waartoe ook zijn aangedene behoorde!

's Konings uitspraken waren heilig en konden, als wetten des lands, niet meer worden herroepen. Ahasverus' innerlijke wroeging begon hem te doormartelen Hij doorzag de lage listen van sluwen Haman nu geheel en in verbijsterenden argwaan rende hij terug naar Esther's vertrekken. Toen zag hij Haman, lijfgewrongen liggen over het rustbed waarop Esther streng gezeten was onder de glanzenflikkering

van haar gouden kroon. Een krankzinnige toorn overmeesterde Ahasverus. Terwijl de Agagiet niets anders deed dan Esther genade afsmeeken voor levensbehoud, dacht Ahasverus in blinde jalouzie, dat deze smeekeling de Koningin geweld wilde aandoen. In ijzingwekkende woede brulde Ahasverus een bevel uit. Onmiddellijk liet hij den schennenden wellusteling grijpen en onbekommerd aan de galg hangen, die Haman voor Mordechay, torenhoog, had laten ineentimmeren.

Val en dood van Haman waren verlossing voor Israël.

Mordechay ontving den zegelring, die eerst om gunsteling's vinger had geflonkerd, uit de handen van Gebieder Ahasverus zelf. En weer viel Esther haar Gemaal te voet.

Nu Haman gehangen was, smeekte zij om het lijfsbehoud van haar volk. Haar bezielde tooverij en haar teedere macht groeiden voor de oogen van Ahasverus tot een sproke.

Esther's aanblik, in levensvuur en geestdrift, in overgave en smart, verzadigde den Grootkoning niet. Zóó extatisch-in-aandrift, had hij zijn gemalin nog nooit aanschouwd. En hij beval, al kon hij de werking van eigen decreten

niet opheffen, dat Mordechay alle tegenmaatregelen onder zijn onderdanen mocht toepassen, die hij voor verweer eischte Uitgeroeid zouden worden, uitgeroeid en geplunderd, ook van kind tot grijsaard, van meisje tot vrouw, al degenen die de Joden wilden uitroeien en uitplunderen op den dag van het bloedbad, den dertienden Adar.

Mordechay verrees voor de schare, in glorie en eer, als eerste staatsdienaar van Ahasverus, doch in de verborgen diepte van zijn ziel bleef hij God's geringe dienaar.

Nu werden de daden van Esther en Mordechay, schoon afwering van onheil, nood en gevaar, zélve tragische vergeldingswoede der Joden; een vergelding welke in de oogen van den droomrigen knaap, die de Puriem-legende in zoo bevende verrukking iederen Adar herdacht, een heilige verzoening had moeten zijn.

WERKEN VAN IS. QUERIDO:

ROMAN'S.

Levensgang.
Menschenwee.
Zegepraal.
Kunstenaarsleven.
De Jordaan I: Amsterdamsch Epos.
De Jordaan II: Van Nes en Zeedijk.
De Jordaan III: Manus Peet.
De Jordaan IV: Mooie Karel.
De Oude Waereld: Koningen.
De Oude Waereld: Zonsopgang.
De Oude Waereld: Morgenland.
Misleide majesteit.
Simson I: De Godgewijde.
Simson II: Ontreddering.

STUDIE'S, ESSAY'S EN CRITIEKEN.

Meditatie's over literatuur en leven.
Over literatuur I.
Literatuur en kunst.
Arbeid.
Van den akker.
Geschreven portretten.
Muziek, tooneel en literatuur.
Studiën I.

Studiën II.

Van verbeelding en werkelijkheid.

Van verleden en heden.

Letterkundig leven I.

Letterkundig leven II.

Letterkundig leven III.

Studiën over tijdgenooten. (Frank van der Goes)

Over literatuur. (Karakteristieken)

Essay en critiek I: Groote figuren.

Muziek.

De jeugd van Beethoven.

TOONEEL.

Saul en David. Treurspel.

Aron Laguna. Tooneelspel.

NOVELLEN.

Melvina en andere verhalen.

Kater Don Juan.

SPORT.

Van het groene laken.

DIT BOEK IS GEDRUKT IN HET JAAR MCMXXX
BIJ DE BOEKDRUKKERIJ F. E. MAC DONALD
TE NIJMEGEN EN GEZET UIT DE CASLON
OLD FACE. DE BAND WERD ONTWERPEN
DOOR EDZARD DE GROOT EN UITGE-
VOERD DOOR DE N.V. STOKKINKS
ELECTRISCHE BOEKBINDERIJ
TE AMSTERDAM

